

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «Економічна безпека України: особливості формування та реалізації в умовах євроінтеграційних процесів»

Виконав: магістр II курсу, гр. УП-24-1м
спеціальності 051 «Економіка»
Гончаренко Максим Максимович

Керівник: д.е.н., проф.
Гапеева Ольга Миколаївна

Рецензент: _____

Дніпро – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Освітній ступінь магістр

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувачка кафедри

А.Л. Бикова

“ ” 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Гончаренка Максима Максимовича

1. Тема роботи: «Економічна безпека України: особливості формування та реалізації в умовах євроінтеграційних процесів», затверджена наказом університету від «10» листопада 2025 р. № 948кс «Про затвердження тем кваліфікаційних робіт студентів 2 курсу освітнього ступеня «магістр» факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин».

Керівник роботи д.е.н., проф., Гапєєва Ольга Миколаївна

2. Строк подання магістром роботи «15» січня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові документи, автореферати дисертацій, статті, монографії, підручники, навчальні посібники, матеріали періодичних видань, Інтернет-ресурси за темою дипломної роботи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) Теоретичні основи формування економічної безпеки держави; 2) Аналіз сучасного стану економічної безпеки України; 3) Особливості реалізації та шляхи зміцнення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунок 2.2 – Валовий внутрішній продукт України 2020-2024 рр., млрд грн.; рисунок 2.4 – Структура дефіциту бюджету та державного боргу України у період 2020—2024 рр., млн грн; таблиця 2.1. Зовнішня торгівля товарами України за період 2013-2023 рр., млн дол.; таблиця 2.4. Показники рівня життя населення України у 2021–2024 роках; таблиця 2.5. Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури станом на листопад 2024 року; таблиця 2.7. Динаміка прямих іноземних інвестицій України протягом 2014-2024 років, млн дол. США;

таблиця 3.7. Механізми стимулювання цифрових інновацій та залучення інвестицій у стратегічно важливі сектори економіки; таблиця 3.9. Можливості та ризики при реалізації моделі державно-приватного партнерства в різних галузях економіки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали, посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Дослідницький (розділ 1) Аналітичний (розділ 2) Проектний (розділ 3)	Гапєєва О.М., д.е.н., проф.		

7. Дата видачі завдання “11” листопада 2025 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження теми кваліфікаційної роботи	11.11.2025	виконано
2	Підбір та систематизація науково-літературних джерел	12.11.2025 17.11.2025	виконано
3	Затвердження змісту та написання вступу до кваліфікаційної роботи магістра	18.11.2025 20.11.2025	виконано
4	Написання дослідницького розділу	21.11.2025 30.11.2025	виконано
5	Систематизація матеріалу для підготовки аналітичного розділу кваліфікаційної роботи	01.12.2025 03.12.2025	виконано
6	Підготовка аналітичного розділу роботи	04.12.2025 18.12.2025	виконано
7	Формування проектних рішень	19.12.2025	виконано
8	Написання проектного розділу роботи	20.12.2025 30.12.2025	виконано
9	Формування висновків дослідження	05.01.2026	виконано
10	Оформлення роботи відповідно до методичних рекомендацій	11.01.2026	виконано
11	Перевірка на плагіат	12.01.2026	виконано
12	Одержання відгуку наукового керівника	13.01.2026	виконано
13	Одержання рецензії на кваліфікаційну роботу	14.01.2026	виконано
14	Підготовка презентаційних матеріалів	15.01.2026	виконано
15	Подання кваліфікаційної роботи в екзаменаційну комісію	16.01.2026	виконано

Студент

_____ (підпис)

М. М. Гончаренко

Керівник роботи

_____ (підпис)

О. М. Гапєєва

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра Гончаренка Максима Максимовича
на тему: «Економічна безпека України: особливості формування та реалізації в
умовах євроінтеграційних процесів»

Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3-х розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 97 сторінках, містить 20 таблиць, 9 рисунків. Список використаних джерел містить 95 найменувань.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується зростанням невизначеності, геополітичних загроз і трансформацією міжнародних економічних відносин, що зумовлює підвищення ролі економічної безпеки як ключової складової національної безпеки держави. Рівень економічного розвитку визначає здатність країни протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечувати соціальну стабільність і реалізовувати національні інтереси. Для України проблема економічної безпеки є особливо актуальною в умовах повномасштабної війни та євроінтеграційних процесів, які супроводжуються значними економічними втратами, зростанням ризиків і водночас необхідністю модернізації національної економіки та адаптації до стандартів Європейського Союзу.

З огляду на це актуальним є дослідження особливостей формування та реалізації економічної безпеки України в сучасних умовах, оцінювання її поточного стану, виявлення ключових загроз і ризиків, а також обґрунтування напрямів зміцнення економічної безпеки з урахуванням європейського досвіду. Обрана тема є теоретично та практично значущою, оскільки результати дослідження можуть бути використані у процесі формування державної політики економічної безпеки та стратегій післявоєнного відновлення України

Ключові слова: економічна безпека, національна безпека, євроінтеграція, економічна стійкість, макроекономічні ризики, фінансова безпека, зовнішньоекономічні загрози, державна економічна політика.

ABSTRACT

master's thesis Honcharenko Maksym

on the topic “Economic security of Ukraine: features of formation and realization in the context of European integration processes”

Diploma thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and suggestions. Master's thesis is described on 97 pages containing 18 tables, 9 figures. References contain 95 items.

The current stage of global economic development is characterized by increasing uncertainty, growing geopolitical threats, and the transformation of international economic relations, which enhances the role of economic security as a key component of national security. The level of economic development determines a country's ability to withstand internal and external threats, ensure social stability, and pursue national interests. For Ukraine, the issue of economic security is particularly relevant in the context of a full-scale war and European integration processes, which are accompanied by significant economic losses, heightened risks, and, at the same time, the need to modernize the national economy and adapt to European Union standards.

In this regard, the study of the specifics of the formation and implementation of Ukraine's economic security under current conditions is highly relevant, including the assessment of its current state, the identification of key threats and risks, and the substantiation of directions for strengthening economic security with due regard to European experience. The chosen topic is of both theoretical and practical significance, as the research findings can be used in the development of state economic security policy and post-war recovery strategies in Ukraine.

Keywords: *economic security, national security, European integration, economic resilience, macroeconomic risks, financial security, external economic threats, state economic policy.*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	11
1.1 Сутність економічної безпеки та її роль у системі національної безпеки	11
1.2 Структурні компоненти економічної безпеки держави	16
1.3 Теоретичні аспекти впливу євроінтеграційних процесів на формування економічної безпеки України	24
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	33
2.1 Макроекономічна безпека та зовнішньоекономічні ризики у сучасних умовах	33
2.2 Соціальні загрози економічній безпеці в Україні	39
2.3 Вплив євроінтеграційних процесів на економічну стабільність та стійкість України	48
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	58
3.1 Адаптація української системи економічної безпеки до європейських стандартів	58
3.2 Основні вектори цифрової трансформації системи управління економічним розвитком України	66
3.3 Роль державно-приватного партнерства у забезпеченні сталого економічного зростання	75
Висновки до розділу 3	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах, коли глобальне середовище характеризується високою динамічністю, а внутрішня ситуація в Україні залишається вкрай турбулентною, особливо під час повномасштабної агресії Російської Федерації, питання підвищення рівня економічної безпеки набуває першочергового значення. Економічна безпека стає критичним чинником не лише для держави загалом, а й для її регіонів, галузей, підприємств і кожного громадянина. Ефективність її забезпечення багато в чому залежить від правильного розуміння її сутності, своєчасного визначення ключових загроз і формування адекватних механізмів реагування.

Воєнні дії значно посилюють актуальність забезпечення економічної безпеки, адже наслідки агресії впливають на всі сфери життєдіяльності країни, ускладнюючи функціонування економіки, адміністративних інститутів і соціальної інфраструктури. Високий рівень економічної безпеки, у свою чергу, стає основою формування державної незалежності, стабільного розвитку регіонів, ефективної роботи підприємств та захищеності населення.

У такій ситуації євроінтеграція виступає не лише стратегічним політичним вибором, а й потужним інструментом зміцнення національної та економічної безпеки. Вона передбачає модернізацію економіки, впровадження демократичних цінностей, боротьбу з корупцією, підвищення якості державного управління та рівня життя громадян. Попри виклики, зумовлені війною, поглиблення інтеграції з Європейським Союзом є важливим кроком до стабільності, адже ЄС виступає для України не лише економічним, а й політичним партнером, що підтримує принципи колективної безпеки.

Процес євроінтеграції відкриває для українських виробників доступ до масштабного європейського ринку, стимулює економічне зростання, сприяє залученню інвестицій і розвитку нових технологій. Дотримання стандартів ЄС підвищує конкурентоспроможність української продукції, а адаптація законодавства до європейських норм зміцнює правове середовище, сприяє

захисту прав людини та підвищує довіру міжнародних інвесторів. Значним чинником підтримки виступає також військова, фінансова та гуманітарна допомога ЄС, що формує тісніший зв'язок і підсилює прагнення України до якнайшвидшого інтеграційного прогресу.

Водночас існує проблемна ситуація, що полягає у поєднанні двох складних процесів: активної фази російсько-української війни та необхідності глибокого наближення до європейських стандартів. Проте саме ці обставини роблять євроінтеграцію надзвичайно значущою для майбутнього України. Вона визначає перспективи розвитку держави як сучасної європейської країни, формує її місце у міжнародній спільноті та створює умови для підвищення добробуту громадян.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема кваліфікаційної роботи відповідає науковій тематиці кафедри економіки та економічної безпеки. Наукові здобутки магістра отримані в межах студентської науково-дослідної діяльності на кафедрі за напрямом «Сучасні проблеми економічного розвитку України». Внесок автора полягає в узагальненні теоретичних засад економічної безпеки держави, аналізі сучасного стану економічної безпеки України в умовах воєнних викликів, оцінюванні впливу євроінтеграційних процесів на її формування та обґрунтуванні напрямів зміцнення економічної безпеки з урахуванням європейських стандартів.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування сутності та структурних компонентів економічної безпеки України, аналіз сучасного стану її формування в умовах повномасштабної війни, а також визначення особливостей і напрямів реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки в контексті євроінтеграційних процесів.

Для досягнення цієї мети поставлені наступні **завдання**:

- розкрити сутність економічної безпеки та її роль у системі національної безпеки держави;
- дослідити структурні компоненти економічної безпеки держави та їх взаємозв'язок;
- проаналізувати теоретичні аспекти впливу євроінтеграційних процесів на

формування економічної безпеки України;

- оцінити сучасний стан економічної безпеки України в умовах повномасштабної війни;
- проаналізувати макроекономічні та зовнішньоекономічні ризики як ключові загрози економічній безпеці;
- дослідити соціальні загрози економічній безпеці в Україні;
- визначити вплив євроінтеграційних процесів на економічну стабільність та стійкість України;
- обґрунтувати напрями зміцнення економічної безпеки України з урахуванням європейського досвіду та інтеграції до ЄС;
- визначити основні вектори цифрової трансформації системи управління економічним розвитком України;
- окреслити напрями реалізації моделі державно-приватного партнерства в різних галузях економіки.

Об’єкт дослідження система економічної безпеки держави в умовах трансформаційних змін та євроінтеграційних процесів.

Предмет дослідження – економічні, фінансові, інституційні та зовнішньоекономічні відносини, механізми й інструменти формування та реалізації економічної безпеки України в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність і значущість дослідження питань, пов’язаних із пошуком шляхів підвищення рівня економічної безпеки, зумовлюють посилену увагу до цієї проблематики як серед науковців, так і серед практиків різних управлінських рівнів. У вітчизняній науковій думці вагомий внесок у розроблення теоретичних і прикладних аспектів економічної безпеки зробили З. Варналій, Д. Буркальцева та О. Наєнко [4], О. Гузенко та Т. Хайлова [12], Е. Данілова [14], А. Малишко [41], І. Сосновська [61], О. Сосновська й М. Житар [62], А. Череп та І. Лубенець [70], М. Шашина [71], а також зарубіжні дослідники, серед яких Z. Ciekanowski [76], T. Kożak-Siara та I. Majewska [84], E. Frejtag-Mika, Z. Kołodziejak i W. Putkiewicz [81], M. Leszczyńska [85], Z. Nowakowski та I. Protasowicki [87], M. Plecka [88], Z.

Stachowiak [91, 92], R. Stock [93]. Роботи цих авторів охоплюють широкий спектр питань, що стосуються економічної безпеки на різних рівнях її прояву.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи було використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних процесів, зокрема аналіз і синтез — для узагальнення теоретичних підходів до економічної безпеки; індукція та дедукція — для формування наукових висновків; системний і структурно-функціональний підходи — для дослідження економічної безпеки як багаторівневої системи; порівняльний аналіз — для зіставлення вітчизняного та європейського досвіду; статистичні та аналітичні методи — для оцінки макроекономічних показників і рівня економічної безпеки України; графічні та табличні методи — для наочного подання результатів дослідження.

Основна частина. У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз економічної безпеки як системоутворюючої складової національної безпеки держави. Встановлено, що євроінтеграційні процеси виступають важливим теоретичним і практичним чинником формування сучасної моделі економічної безпеки України.

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексний аналіз сучасного стану економічної безпеки України з урахуванням макроекономічних, соціальних та зовнішньоекономічних чинників, що формуються під впливом повномасштабної війни та євроінтеграційних процесів. Проведене дослідження дозволило виявити ключові загрози та дисбаланси, які визначають поточний рівень стійкості національної економіки та її здатність до відновлення й розвитку.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи досліджено особливості реалізації економічної безпеки України та обґрунтовано ключові напрями її зміцнення в умовах євроінтеграційних процесів. Проведений аналіз засвідчив, що підвищення рівня економічної безпеки в сучасних умовах неможливе без глибоких інституційних трансформацій, адаптації національної моделі управління до європейських стандартів та активного залучення інноваційних і

партнерських механізмів розвитку.

Практичне значення одержаних результатів дипломної роботи. полягає в тому, що запропоновані магістром висновки пропозиції та рекомендації можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти, а також у подальших наукових дослідженнях з проблематики економічної безпеки держави.

Апробація результатів роботи. Основні результати дослідження, викладені у кваліфікаційній роботі магістра.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3-х розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 97 сторінках, містить 18 таблиць, 9 рисунків. Список використаних джерел містить 95 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1 Сутність економічної безпеки та її роль у системі національної безпеки

На сьогоднішній день сила держави, добробут її громадян та сталість розвитку значною мірою залежать від рівня економічного потенціалу, який формує основу національної безпеки. Національну безпеку можна розуміти як здатність суспільства своєчасно визначати й оцінювати можливі загрози, а також вживати необхідних заходів для їх мінімізації, спираючись на наявні ресурси, перспективи розвитку та міжнародну співпрацю [19]. Економічна безпека є фундаментом, що забезпечує умови для належного рівня життя населення, розвитку особистості, підтримання соціально-економічного та військово-політичного балансу, а також стійкість до внутрішніх і зовнішніх викликів. Ефективно вибудована система економічної безпеки є ключовою передумовою стабільного, передбачуваного розвитку держави та збереження її незалежності.

Сам термін «економічна безпека» вперше почав використовувати Ф. Рузвельт у програмах виходу США з Великої депресії 1933–1937 рр., де ця категорія стала важливою складовою соціально-економічних реформ демократичної партії [16]. У період глибокого економічного спаду питання зміцнення економічної безпеки набуло особливої актуальності. Розроблений Рузвельтом «Новий курс», який постійно вдосконалювався, розглядав економічну безпеку як елемент національної безпеки, акцентуючи увагу на рівновазі та стійкості економічної системи. Досягнення цих цілей передбачало проведення комплексних адміністративних реформ, зокрема впровадження стратегічного планування соціально-економічного розвитку, що мало забезпечити підвищення рівня економічної безпеки [16].

У 1944 році Рузвельт розширив зміст поняття економічної безпеки,

пов'язавши його з реалізацією ключових економічних прав громадян — доступом до гідного житла, освіти, соціального захисту, справедливого доходу та належного рівня зайнятості. Уже в 1947 р. у США було ухвалено закон «Про національну безпеку», який значну увагу приділяв саме економічній складовій безпеки [16].

На міжнародному рівні поняття «економічна безпека» офіційно закріпили у 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН прийняли резолюцію щодо міжнародної економічної безпеки. У ній підкреслювалося, що світова спільнота повинна сприяти формуванню умов, необхідних для соціально-економічного розвитку кожної країни. Надалі, на 42-й сесії Генасамблеї ООН, була затверджена Концепція міжнародної економічної безпеки, що визначила теоретичні й практичні засади функціонування цього явища на глобальному рівні [62].

В Україні, категорія «економічна безпека» та її структурні й функціональні елементи, почали активно досліджуватися після здобуття незалежності, у процесі формування державності та визначення національних економічних інтересів.

У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека» часто трактується крізь призму ширшої категорії «безпека», яка в перекладі з грецької означає «володіння ситуацією». У спеціальних джерелах безпеку визначають як стан, за якого певний об'єкт надійно захищений від будь-яких негативних впливів. У ширшому науковому розумінні її розглядають як захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації й ціннісних орієнтирах, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення [1].

Проблематика безпеки включає питання забезпечення базових людських потреб, пов'язаних з існуванням, незалежністю, виживанням, миром, стабільністю, ідентичністю та прогнозованістю розвитку. Вона становить фундаментальну потребу як окремої особи, так і держави чи міжнародної системи загалом, оскільки стосується гарантування умов для життя суспільства

та функціонування всіх його елементів.

Поняття безпеки може розглядатися у різних аспектах, зокрема як стан, за якого внутрішні та зовнішні суперечності не призводять до криз чи конфліктів. У процесуальному вимірі безпека — це забезпечення умов для безперешкодного існування та розвитку нації в ситуаціях, що становлять загрозу її стабільності та суверенітету [84].

З огляду на науковий підхід до вивчення сутності економічної безпеки як економічної категорії важливо розглядати її в контексті різних рівнів господарювання. Зазначене зумовлено тим, що зміст і прояви економічної безпеки суттєво відрізняються залежно від того, чи йдеться про мегаглобальний (міжнародний) рівень, рівень держави, регіону, галузі, підприємства, окремої сім'ї або конкретної людини.

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року економічну безпеку визначено як такий стан національної економіки, за якого вона надійно захищена від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігає економічний суверенітет, цілісність економічного простору та здатність реалізовувати стратегічні національні пріоритети. Такий стан також передбачає досягнення ключових національних економічних інтересів [55].

Разом із тим у науковому середовищі й надалі відсутня єдина позиція щодо трактування змісту поняття «економічна безпека». У зв'язку з цим доцільно проаналізувати деякі підходи до визначення категорії «економічна безпека», представлені у працях різних науковців. (див. табл. 1.1).

Таким чином, різні підходи до визначення економічної безпеки взаємно доповнюють один одного, підкреслюючи системні, структурні та функціональні властивості безпечного існування особистості, суспільства і держави. Вони визначають економічну безпеку як стан економіки, що забезпечує стабільний соціально орієнтований розвиток країни, задоволення життєво необхідних потреб населення, можливості самореалізації громадян та стійкість економіки до негативних внутрішніх і зовнішніх впливів. Отже, сутність цього поняття визначається багатьма чинниками, що характеризують соціально-економічну

систему, тому різні підходи до трактування економічної безпеки є цілком обґрунтованими й мають право на існування.

Таблиця 1.1

Систематизація визначень наукового поняття «економічна безпека»

Автор, джерело	Визначення
Б. В. Губський [11]	Здатність національної економіки гарантувати належні умови для життєдіяльності та розвитку людини, забезпечувати соціально-економічну й військово-політичну стабільність держави та суспільства, а також ефективно протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам.
Г. А. Пастернак-Таранущенко [52]	“Стан держави, у якому є забезпеченою стабільність її існування, забезпечені найліпші умови для життя її мешканців, функціонування та розвитку самої держави”
В. О. Ткач [68]	“Економічні відносини з приводу досягнення такого рівня розвитку економіки, при якому здійснюється ефективне задоволення потреб і гарантований захист інтересів усіх суб’єктів економіки, навіть при несприятливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовища”
Г. Пухтаєвич [57]	Це такий рівень функціонування національної економіки, за якого гарантується захист національних інтересів, стійкість до зовнішніх і внутрішніх викликів, спроможність до подальшого розвитку та забезпечення життєво важливих потреб населення, суспільства й держави
А. Степаненко та М. Герасимов [65].	Категорія, що відображає економічну базу суверенітету та самостійності, стійкості й уразливості, розвитку або застою, сили чи примусу, агресії та розумного управління, а також залежності чи незалежності.
В. Предборський [54]	Це не лише характеристика стану економіки, а й функціонування владних інституцій, за якого забезпечується надійний захист національних інтересів, дотримання соціальної спрямованості державної політики та підтримання належного оборонного потенціалу навіть в умовах несприятливого розвитку
В. Волошин, В. Трегобчук [7]	“Вироблення концепції економічної безпеки спирається на вищі довготривалі цілі і державні інтереси. Тому вона нерозривно пов’язана з уявленнями про майбутнє країни, про ту соціально-економічну модель, яка повинна формулювати зміни, які в результаті відбуваються, і яка виступає в ролі соціального ідеалу”
В. Амітан [42]	Внутрішнім змістом поняття «економічна безпека» є модель, орієнтована на забезпечення умов для постійного адаптування господарської діяльності та економічного функціонування до мінливих умов з метою досягнення поставлених завдань як на рівні держави, так і в її регіонах та серед господарюючих суб’єктів

Джерело: сформовано автором за [7, 11, 42, 52, 54, 57, 65, 68]

Враховуючи системний характер поняття, економічна безпека передбачає забезпечення економічного суверенітету, стійкість до негативних чинників, економічне зростання, підвищення добробуту, ефективні механізми протидії

загрозам та конкурентоспроможність національної економіки [8].

Варто зазначити, що категорія “економічна безпека”, яка дає змогу комплексно оцінювати стан національної економіки з позицій захисту державних інтересів, виступає системоутворюючим елементом. Її така роль зумовлена рядом передумов та факторів. По-перше, суб’єкти господарювання мають різні соціально-економічні потреби й інтереси, а прагнення максимально їх реалізувати формує підґрунтя для суперечностей. По-друге, обмеженість ресурсів і нерівномірність їх розподілу посилюють конкурентне середовище, у якому зростання конкурентних позицій одних учасників може сприйматись іншими як потенційна чи реальна загроза їхнім економічним інтересам. По-третє, економічна безпека характеризує спроможність держави зберігати суверенітет, геополітичні позиції та здатність економіки адаптуватися до нових умов розвитку. По-четверте, вона передбачає готовність державних інститутів протистояти ризикам і викликам постіндустріального етапу, забезпечуючи підвищення результативності управління та формування економіко-правових механізмів, що унеможливають процеси криміналізації.

Усе вищезазначене можна представити у вигляді рис. 1.1.

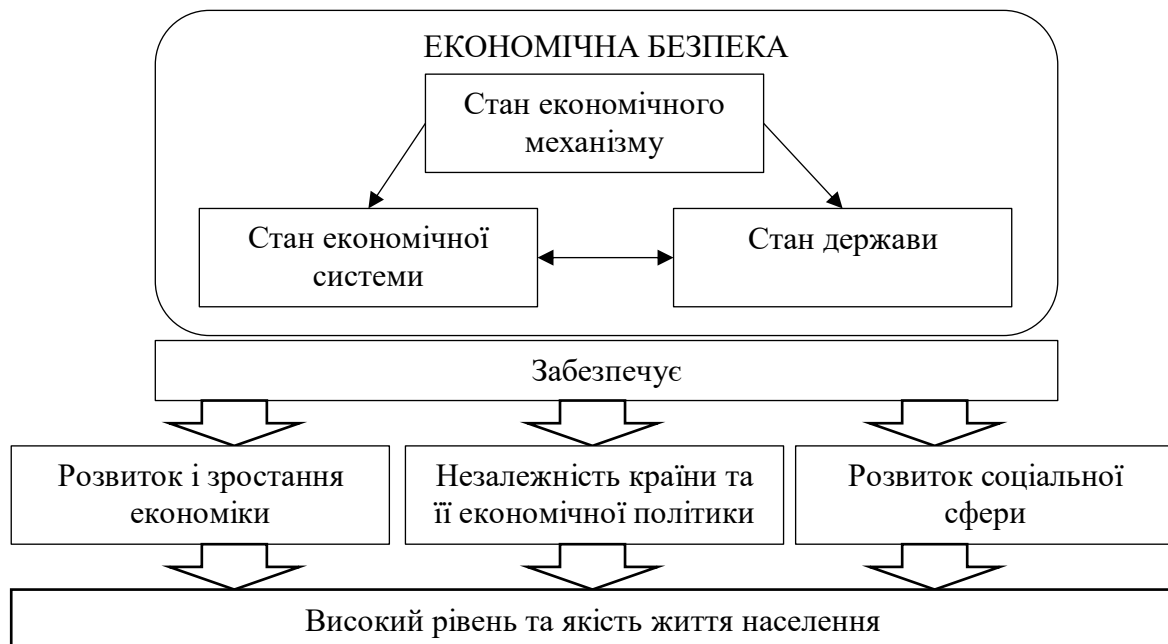

Рисунок 1.1 – Суть економічної безпеки держави

Джерело: [42]

Загалом економічна безпека держави розглядається через систему ключових категорій, серед яких визначальними є: об'єкти, потенційні загрози, можливі збитки, критерії та індикатори, а також стратегічні підходи і практичні механізми її забезпечення. Ключовою ціллю економічної безпеки є забезпечення належної роботи всіх елементів економічної системи, що сприятиме стійкому економічному розвитку та втіленню пріоритетних національних економічних інтересів.

Економічна безпека, подібно до інформаційної, може розглядатися як у статичному, так і в динамічному вимірі. Якщо виходити з динамічного підходу, її забезпечення передбачає не лише підтримання стабільності, а й створення умов для розвитку та зростання [39]. Тому економічну безпеку доцільно розуміти не тільки як стан захищеності національних інтересів, а й як наявність дієвих інструментів впливу на економічні процеси з метою гарантування добробуту населення в довгостроковій перспективі.

1.2 Структурні компоненти економічної безпеки держави

Як зазначалось раніше, економічна безпека держави є ключовим елементом системи національної безпеки України. Вона виступає комплексною і багаторівневою системою, що включає низку взаємопов'язаних складових, кожна з яких має власну структуру та специфічні функції. Відповідно до методичних рекомендацій щодо визначення рівня економічної безпеки України, її основними компонентами є виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна та фінансова безпеки [43]. Кожна з цих складових є самостійною підсистемою, яка має внутрішню логіку розвитку та забезпечує формування цілісної державної політики у сфері економічної безпеки.

Водночас у сучасних умовах стрімкої цифровізації та зростання ролі

інформаційних технологій усе більшого значення набуває інформаційна безпека національної економіки. Саме тому доцільно виділяти її як окремий, самостійний елемент системи економічної безпеки, що забезпечує захист економічних процесів від інформаційних загроз, кіберризиків та порушень у сфері обігу даних.

Спираючись на аналіз наукової літератури, можна визначити перелік ключових складових економічної безпеки держави та надати характеристику кожній із них, що відображено на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Основні складові економічної безпеки держави

Джерело: [9]

Однією з ключових складових системи економічної безпеки виступає фінансова безпека, яка функціонує за власною логікою та має специфічний механізм реалізації, відмінний від інших елементів економічної безпеки. Її значення полягає не лише у забезпеченні стабільності фінансової системи, а й у тісній взаємодії з усіма іншими видами економічної та національної безпеки. Фінансова безпека фактично є інтегрувальною основою, що забезпечує можливість ефективного функціонування та розвитку всієї системи економічної безпеки держави.

«Під фінансовою безпекою держави слід розуміти такий стан бюджетної,

боргової, грошово-кредитної, банківської, валютної систем економіки країни, страхового та фондового ринків, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, достатністю та ефективним розподілом фінансових ресурсів держави, здатністю гарантувати ефективне функціонування та розвиток національної економічної системи» [15].

Одним із ключових вимірів економічної безпеки держави є стан її фінансової системи та здатність цієї системи забезпечувати країну необхідними фінансовими ресурсами в обсягах, достатніх для виконання як зовнішніх, так і внутрішніх функцій. Стабільність економіки значною мірою залежить від розвитку фінансових секторів, які тісно пов'язані між собою складною мережею взаємодій. Саме узгодженість і стійкість цих зв'язків визначають можливість збалансованого та безпечного функціонування національного господарства.

Слід ураховувати, що в сучасних умовах фінансові відносини не завжди сприяють економічним перетворенням. Подекуди вони не тільки не забезпечують належного імпульсу для реформ, а й створюють додаткові бар'єри, що у підсумку може призводити до появи кризових явищ та дестабілізації економічної системи.

Забезпечення фінансової безпеки економічної системи є одним із ключових завдань державної політики, особливо в періоди фінансових криз. Саме під час кризових явищ найбільш чітко проявляються наявні в країні економічні, політичні, правові та інші проблеми, які оголюють слабкі місця механізмів забезпечення фінансової складової економічної безпеки. У такі моменти органи державної влади повинні приділяти підвищену увагу питанням безпеки держави, бізнесу та громадян, а також розробляти та впроваджувати дієві інструменти нейтралізації нових загроз або мінімізації їх негативних наслідків [66].

Ще однією важливою складовою економічної безпеки держави є зовнішньоекономічна безпека, яка полягає у створенні умов для оптимальної інтеграції національної економіки у міжнародний поділ праці та забезпеченні балансу економічних інтересів у зовнішньоекономічній діяльності. Особливо

актуальним у цьому контексті є подолання негативних впливів міжнародного економічного середовища та вирішення протиріч між інтересами національних суб'єктів господарювання та іноземними партнерами.

У широкому розумінні зовнішньоекономічну безпеку можна визначити як стабільний стан держави у системі її зовнішньоекономічних зв'язків, що характеризується здатністю обмежувати вплив потенційних і реальних загроз на національні інтереси, запобігати їхнім негативним наслідкам, а також створювати сприятливі умови для розвитку економіки через ефективне використання переваг сучасних форм міжнародного поділу праці [69].

З позиції економічної безпеки України зовнішньоекономічні зв'язки повинні сприяти створенню максимально сприятливих умов для використання переваг міжнародної інтеграції з метою стабілізації та відновлення прогресивних тенденцій у розвитку національної економічної системи. Це передбачає підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, органічну та недискримінаційну інтеграцію у світову економіку, одночасно забезпечуючи гарантований захист національних інтересів на внутрішньому та міжнародному ринках, а також ефективне зниження рівня вразливості України до зовнішньоекономічних загроз.

Важливим аспектом зовнішньоекономічної безпеки є аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз, наявність яких є основною причиною формування та розвитку даного поняття. Зовнішньоекономічна безпека передбачає здатність держави протистояти впливу цих загроз, мінімізувати завдані ними збитки та активно використовувати можливості участі у світовому поділі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки [69].

Загрози зовнішньоекономічній безпеці виникають як наслідок суперечностей, що формуються всередині країни та за її межами. У теорії міжнародної економіки основними сферами таких загроз традиційно вважаються структура зовнішньої торгівлі (торговельний баланс держави), міжнародна інвестиційна позиція, валютно-фінансові відносини та вплив міжнародних економічних організацій.

Макроекономічна складова економічної безпеки визначається як стан економіки, за якого забезпечується збалансованість макроекономічних відтворювальних пропозицій, що гарантує стабільне функціонування національної господарської системи.

Інвестиційно-інноваційна складова економічної безпеки передбачає здатність держави залучати, ефективно розміщувати та використовувати як внутрішні, так і зовнішні кредити та інвестиції, забезпечуючи при цьому стале функціонування валютно-фінансової системи. Вона також включає здатність держави виконувати фінансові зобов'язання в умовах несприятливих зовнішніх і внутрішніх економічних факторів, підтримуючи довгострокову позитивну економічну динаміку. Ця складова забезпечується належним фінансуванням науково-технічної сфери, формуванням інноваційної інфраструктури та створенням ефективних механізмів впровадження інновацій.

Інформаційна безпека є важливою складовою економічної безпеки держави [51] і визначається як сукупність умов і правил використання інформації, що забезпечують загальну та економічну безпеку держави, її території та громадян. Основне завдання інформаційної безпеки полягає у створенні ефективної системи протидії інформаційним загрозам, захисті національного інформаційного простору, інфраструктури та ресурсів держави. Інформаційна складова має ключове значення на всіх рівнях, оскільки через неї здійснюється взаємодія суб'єктів економіки та держави, включно з приватними особами, і вона присутня у всіх сферах життєдіяльності людини та суспільства.

Інформаційна сфера, з одного боку, виступає чинником прогресу, підвищуючи ефективність використання економічних ресурсів, забезпечуючи економічне зростання, оптимізуючи управління суспільними процесами та покращуючи якість життя, що позитивно впливає на мікро- та макроекономічні показники та підвищує рівень економічної безпеки. З іншого боку, інформатизація породжує нові загрози, пов'язані зі складом, наслідками, цілями та причинами їх виникнення, які зумовлені зростаючою залежністю економічних процесів від безпеки інформаційних технологій. Це негативно впливає на

економічну безпеку держави, суспільства, підприємств і окремих осіб, актуалізуючи необхідність посилення захисту інформаційної сфери [27].

Швидке та своєчасне отримання інформації про зміни політичної, соціальної, економічної та екологічної ситуації, ринкових умов, нові методи організації й управління дозволяє державі, підприємствам і окремим особам адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати та здійснювати господарську діяльність.

Науково-технологічна складова економічної безпеки визначає стан науково-технічного потенціалу країни, який забезпечує конкурентоспроможність національних товарів і послуг на ринках наукомісткої та високотехнологічної продукції. Вона реалізується через впровадження новітніх технологій і інновацій на основі досягнень науково-технічного прогресу та раціональне використання інтелектуальних і технологічних ресурсів, що сприяє забезпеченню технологічної незалежності держави [40]. Світовий досвід свідчить, що ефективне формування технологічної складової економічної безпеки можливе лише за умови переходу національного господарства на шлях інноваційного розвитку.

Енергетична безпека, як окрема складова економічної безпеки, передбачає забезпечення стабільності постачання енергоносіїв для внутрішнього споживання та здатності національної економіки адаптуватися до змін світових цін на енергоносії. У сучасних умовах інформатизації та глобалізації від злагодженої роботи енергетичного сектору значною мірою залежить безперебійне функціонування фінансових ринків. Енергія є універсальним продуктом: навіть тимчасова її відсутність може порушити процеси відтворення, зупинити роботу комп'ютерів і Інтернету, а також негативно вплинути на функціонування як традиційних галузей економіки, так і сектору високих технологій.

Сталий і стабільний розвиток соціальної системи є одним із ключових чинників національної безпеки. Соціальна складова економічної безпеки передбачає створення умов для стабільного та прогресивного розвитку

соціальних відносин, збереження, зміцнення та підвищення якості життя громадян. Вона забезпечує захищеність соціальних процесів, які сприяють розвитку особистості, суспільства та держави. Соціальні конфлікти й заворушення становлять реальну загрозу існуванню держави та її безпеці, тому їх попередження значною мірою залежить від ефективної соціальної політики, що виступає основою соціальної безпеки.

Соціальна сфера є ключовим елементом не лише економічної безпеки, а й всієї системи національної безпеки, оскільки в ній реалізуються інтереси особистості, сім'ї, соціальних груп і держави. Саме тут перевіряється міцність та гармонійність соціальних відносин, а також рівень конфліктності чи безконфліктності взаємодії між особистістю та державою або підприємством. Соціальна безпека передбачає оптимальне співвідношення інтересів особистості, соціальних груп і суспільства у сфері задоволення матеріальних і духовних потреб громадян, забезпечуючи гарантії реального права людини на життя.

У практичному сенсі соціальна безпека означає, що соціальні інститути виконують свої функції щодо задоволення потреб і реалізації інтересів населення, забезпечуючи рівновагу між різними групами та уникаючи дискримінації. Високий рівень розвитку продуктивних сил, ефективна система виробничих відносин та високі доходи громадян сприяють розв'язанню більшості соціальних проблем працездатного населення та їхніх сімей. Працюючі громадяни забезпечують не лише себе та членів своїх родин, а й через податки та позабюджетні фонди беруть участь у фінансуванні соціальних установ, необхідних для підтримки життєдіяльності всього суспільства. Держава, у свою чергу, повинна піклуватися про громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах, забезпечуючи їм підтримку та соціальний захист.

Демографічна складова економічної безпеки проявляється у стабілізації чисельності населення України та створенні умов для подальшого демографічного зростання. Демографічна ситуація в країні загалом відображає рівень її соціально-економічного добробуту [10].

Відповідно до методичних рекомендацій щодо оцінки рівня економічної безпеки України, виробнича безпека визначається як стан виробничої сфери, за якого забезпечується максимально ефективне використання наявних виробничих потужностей, їх модернізація та розширене відтворення, підвищення рівня інноваційності виробництва та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки [43].

Продовольча складова економічної безпеки передбачає забезпечення національної економіки продовольством у обсягах, необхідних для ефективного функціонування господарства країни. Вона визначається станом агропромислового комплексу, за якого гарантується задоволення життєво важливих потреб населення у продуктах харчування, а також реалізація соціально-економічних інтересів держави. Продовольча безпека є однією з ключових характеристик економічної системи, що забезпечує нормальні умови життєдіяльності населення, стійкий розвиток агропромислового комплексу і всього народного господарства, а також сприяє послідовному втіленню національно-державних інтересів.

Слід підкреслити, що загрози продовольчій безпеці тісно взаємопов'язані з ризиками у інших складових економічної безпеки, таких як виробнича, фінансова, зовнішньоекономічна чи соціальна. Наприклад, негативні тенденції у фінансовій сфері безпосередньо впливають на стан сільськогосподарських підприємств, проявляючись у дефіциті оборотних коштів, проблемах з платежами або ускладненні отримання кредитів на вигідних умовах. Щорічні фінансові «вливання» у сільське господарство під час посівної та жнив часто забезпечують лише короткостроковий ефект. Подібні взаємозалежності спостерігаються і між іншими складовими економічної безпеки, що підкреслює необхідність комплексного підходу до її забезпечення.

Екологічна безпека визначається як стан національної економіки, спрямований на запобігання або своєчасне вирішення суперечностей між суспільством та навколишнім середовищем, що гарантує недопущення шкоди економічному потенціалу держави. Вирішення проблем забруднення довкілля

тісно пов'язане з регулюванням господарської діяльності людини та нейтралізацією антропогенних впливів на природні екосистеми, озоновий шар, землю та її надра, поверхневі й підземні води, атмосферне повітря, ліси, рослинний і тваринний світ, мікроорганізми, генетичний фонд і природні ландшафти.

З одного боку, високий рівень економічного розвитку, наприклад, значний ВВП на душу населення, дозволяє державі виділяти суттєві кошти на вирішення екологічних проблем — будівництво очисних споруд, створення екологічних лабораторій, впровадження технологій замкнутого циклу тощо. З іншого боку, високий рівень екологічного захисту позитивно впливає на показники економічної безпеки: зниження рівня забруднення покращує стан здоров'я населення та тривалість життя, підвищує продуктивність праці та зменшує потребу в медичних послугах. Крім того, розв'язання екологічних проблем сприяє підвищенню рівня економічного розвитку через вторинне використання відходів [38].

Всі складові економічної безпеки перебувають у тісній взаємодії. Параметри кожної складової повинні забезпечувати її збалансованість, а їхній рівень — бути достатнім для гарантування стійкості економічної системи перед впливом внутрішніх і зовнішніх загроз як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді.

1.3 Теоретичні аспекти впливу євроінтеграційних процесів на формування економічної безпеки України

Одним із провідних стратегічних напрямів зовнішньої політики України у контексті забезпечення економічної безпеки (ЕБУ) є європейська інтеграція.

Щоб зрозуміти складну природу інтеграційних процесів, перш за все слід звернутися до ключових понять, що формують їх теоретичне підґрунтя. Термін

«інтеграція» та його численні похідні широко використовуються у сучасному науковому дискурсі — серед них «євроінтеграція», «євроатлантична інтеграція», «українська євроінтеграція», «економічна інтеграція», «політична асоціація», «правова інтеграція», «інтеграція у сфері безпеки» тощо. У науці такі поняття виконують функцію узагальнення та систематизації знань, відображаючи реальні процеси та явища, які вони покликані пояснити.

Упродовж багатьох століть людство поступово усвідомлювало цінність мирного співіснування та потребу у тіснішій взаємодії між етносами, націями, державами й регіонами. До того, як міжнародна інтеграція набула сучасного глобального виміру, світ пережив численні періоди протистояння, завойовницьких війн і конфліктів, які неодноразово ставили під загрозу його подальший розвиток.

Інтеграційні процеси сьогодні суттєво впливають на геополітичну конфігурацію окремих країн і регіонів, змінюючись за формою та змістом відповідно до нових викликів глобального середовища. Їх практична реалізація забезпечується функціонуванням міжнародних організацій і союзів, що діють у складній багаторівневій системі міжнародних взаємозв'язків — від глобального до регіонального та двостороннього рівнів.

Головною метою такої взаємодії є формування умов, сприятливих для розвитку та стабільного функціонування учасників міжнародних відносин. До основних суб'єктів цих процесів належать національні держави, міжнародні урядові та неурядові структури, транснаціональні корпорації, релігійні спільноти та суспільно-політичні рухи.

Організація Об'єднаних Націй є провідною універсальною інституцією, покликаною забезпечувати глобальну стабільність, сприяти мирному врегулюванню конфліктів та зменшенню рівня міжнародної напруги.

Найбільш показовим прикладом розвитку інтеграційних процесів виступає Європейський Союз. Саме Західна Європа стала центром найдинамічнішої інтеграції у післявоєнний період, а ЄС сформувався як взірець регіонального об'єднання, яке згодом стало орієнтиром для створення аналогічних структур у

різних частинах світу. Серед таких утворень — Африканський Союз, Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Співдружність Незалежних Держав (СНД), Ліга арабських держав та інші. Значна частина науковців, які досліджують інтеграційні процеси, зосереджують свою увагу саме на європейській моделі, розглядаючи її як один із найуспішніших прикладів ефективною та глибокої міжнародної взаємодії [53].

Інтеграційні процеси зародилися ще на ранніх етапах формування міжнародних відносин, а міжнародні організації як інституційна форма такої інтеграції почали створюватися наприкінці XIX — на початку XX століття. Проте справжнє значення вони набули лише після завершення Другої світової війни, коли стали ключовим фактором глобального розвитку. У цей період виникли потужні міжнародні структури, що визначали характер світової політики та безпеки, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, НАТО, Організація Варшавського договору, Рада економічної взаємодопомоги та інші [50].

Термін «інтеграція» увійшов до наукового вжитку у 1930-х роках XX століття. У науковій літературі існує кілька його визначень, а його етимологія пов'язана з латинським *integratio* — відновлення, поновлення, та *integer* — цілий.

За спостереженнями Д. Корбея, інтеграція відображає посилення взаємозалежності та взаємодії між складовими соціальної системи [77]. Т. Діз, розглядаючи інтеграцію як динамічний процес, зазначає, що політичні актори в межах власних національних контекстів добровільно делегують довіру, очікування та політичну активність новому наднаціональному центру, який отримує юрисдикцію поза межами окремих держав [78].

П. Якоб розглядає інтеграцію як дієвий механізм забезпечення мирного співіснування держав через розширення торговельних зв'язків, вільний рух людей, культурний обмін та постійний діалог [83]. У рамках європейського підходу інтеграція трактується як процес, під час якого держави добровільно передають частину своїх суверенних повноважень спільним інституційним структурам для реалізації колективних інтересів [83].

Українські науковці насамперед підкреслюють принцип «цілісності» як ключову характеристику інтеграційних процесів, тоді як західні дослідники роблять акцент на досягненні «гармонії». Спочатку теорія європейської інтеграції зосереджувалася переважно на економічних, соціальних та політичних чинниках. Проте, як зазначають А. Вінер і Т. Дітц, у 1970-х роках процес інтеграції в Європі сповільнився, а вже у другій половині 1980-х років він зазнав суттєвого оновлення та активізації. Окрему увагу правознавці приділяють концепції «інтеграції через право», досліджуючи посилення правових взаємозалежностей у рамках інтеграційних процесів [78].

М. Назаренко визначає інтеграцію як «об'єднання різних систем для реалізації спільної міжнародної політики та досягнення спільних цілей» [47]. У цьому сенсі інтеграція розглядається як процес створення єдиної інституційної структури, через яку держави-члени взаємодіють для досягнення спільної вигоди. Незважаючи на різні трактування терміну, його вважають ключовим для розвитку міжнародного співробітництва, особливо в контексті європейської інтеграції.

Інтеграція виступає концептуальною основою, що дозволяє суверенним державам координувати свої дії, зберігаючи при цьому національну ідентичність та політичну незалежність. Вона створює умови для ефективної співпраці, спрямованої на досягнення спільних стратегічних цілей, таких як економічна стабільність, безпека, соціальний добробут та технологічний розвиток. Завдяки інтеграції виникає новий рівень міждержавної взаємодії, заснований на довірі, спільній відповідальності та політичній волі до співробітництва [5].

Бажання України інтегруватися до Європейського Союзу виступає важливим чинником її входження у міжнародний політичний, економічний та правовий простір.

Російсько-українська війна суттєво вплинула на всі складові економічної безпеки України. Вона не лише змінила макроекономічні показники, а й створила нові виклики, пов'язані з функціонуванням державних інституцій, забезпеченням економічної стійкості та розвитком міжнародного

співробітництва.

Одним із найсерйозніших викликів стало масштабне руйнування інфраструктури (житлової та нежитлової нерухомості, транспортних засобів, промислових підприємств та товарних запасів). Значну частину втрат становлять об'єкти критичної економічної інфраструктури — енергетичні системи, транспортні вузли, порти та промислові підприємства. Зокрема, руйнування енергетичних об'єктів у зимовий період 2022–2023 років спричинило кризові явища у промисловому секторі, що відобразилося на економічній активності та експорті. Водночас відновлення цих об'єктів потребує значних фінансових ресурсів і залучення міжнародної допомоги. Європейський Союз, зокрема через Фонд солідарності ЄС, надає Україні фінансову підтримку для відновлення інфраструктури. Ця допомога є важливим елементом економічної безпеки країни, проте постає питання ефективності використання коштів та прозорості процесу їх розподілу [36].

Крім того, війна значно знизила привабливість України для іноземних інвесторів. Водночас скоординована фінансово-економічна політика уряду України та міжнародних партнерів сприяла стабілізації та навіть покращенню інвестиційної привабливості країни у 2023–2024 рр. Так, індекс інвестиційної привабливості України піднявся до 2,49 бала у 2024 році (з можливих 5), порівняно з 2,44 бала у 2023 році. Ці дані відображають результати нової хвилі дослідження інвестклімату в Україні, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) у партнерстві з NEQSOL Holding [94]. Основними причинами зниження інвестиційної привабливості залишаються високі ризики, пов'язані з військовими діями, нестабільність фінансової системи та недосконалість правових механізмів захисту інвестицій.

У цьому контексті важливим кроком стало впровадження Європейським Союзом нових інструментів гарантування інвестицій, зокрема Європейського інструменту сусідства (ENI), який надає фінансові гарантії інвесторам у країнах, постраждалих від конфліктів [82]. Водночас для подальшого покращення інвестиційного клімату необхідне вдосконалення українського законодавства,

зокрема його адаптація до стандартів ЄС.

Війна також загострила соціальні проблеми, що безпосередньо впливають на економічну стабільність країни. Зростання рівня безробіття, масова міграція населення та погіршення умов життя призвели до зростання навантаження на державний бюджет. За даними дослідницької агенції «Info Sapiens», у січні 2024 року рівень безробіття становив 17 %. Проблеми з ефективним використанням робочої сили загострюються на фоні дисбалансів на ринку праці [18], що не лише створює соціальну напругу, а й знижує здатність держави забезпечувати економічну безпеку.

Міжнародна фінансова підтримка стала критично важливим джерелом стабільності для України, оскільки дозволяє забезпечувати базові потреби державного бюджету, зокрема соціальні виплати та фінансування оборонного сектора. Водночас залежність від зовнішніх ресурсів створює певні ризики для довгострокової економічної стабільності. У цьому контексті цілком доречно підтримати думку науковців, які підкреслюють, що «важливість міжнародної підтримки, адаптація галузей до нових умов і посилення економічної безпеки є ключовими в цьому процесі» [2]. Крім того, нагальною залишається потреба впровадження ефективних економічних реформ, спрямованих на збільшення внутрішніх джерел доходів, включаючи розвиток малого та середнього бізнесу.

Європейський Союз виступає стратегічним партнером України у зміцненні її економічної безпеки. Співпраця охоплює широкий спектр напрямів, зокрема макрофінансову допомогу, технічну підтримку, гармонізацію законодавства та санкційну політику щодо РФ. Завдяки цим заходам формується нова модель економічної безпеки України, яка інтегрує європейські стандарти та кращі практики.

ЄС є найбільшим донором для України, надаючи значні фінансові ресурси для стабілізації економіки. Так, у 2022–2024 роках обсяг фінансової, гуманітарної та військової підтримки з боку ЄС сягнув приблизно 85 млрд євро. Ці кошти спрямовані на підтримку державного бюджету, фінансування соціальних програм та покриття дефіциту платіжного балансу.

Важливою складовою співпраці є й технічна допомога. Наприклад, через програму TAIEХ Україна отримує консультації щодо реформ у сферах державного управління, юстиції та фінансів [31]. Така підтримка не лише сприяє економічній стабільності, а й готує країну до повноправного членства в ЄС

Одним із важливих напрямів співпраці України з ЄС є приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire* — правової системи Європейського Союзу. Це передбачає інтеграцію європейських стандартів у сфері економіки, фінансів, захисту конкуренції та регулювання ринків. Як зазначає О. Коваленко, «Угода про асоціацію з ЄС залишається актуальною, а виконання зобов'язань, зафіксованих у ній, наближає українське законодавство до *acquis* ЄС, що, в свою чергу, створює умови для юридичного наближення України до членства в ЄС. Проте на цьому шляху ще багато завдань, які потребують виконання» [32].

Післявоєнне відновлення є ключовим елементом нової моделі економічної безпеки України. ЄС уже розпочав планування довгострокових програм, зокрема через ініціативу *Rebuild Ukraine*, яка передбачає залучення як державних, так і приватних ресурсів для реконструкції [89]. Важливою складовою цих програм є інтеграція екологічних і цифрових стандартів, що відповідають цілям сталого розвитку.

Правове співробітництво між Україною та ЄС відіграє ключову роль у процесі євроінтеграції. Формування нових механізмів правової взаємодії сприяє посиленню економічної та соціальної стійкості держави, адаптації законодавства до європейських стандартів і зміцненню ролі міжнародного права у забезпеченні економічної безпеки. Одним із фундаментальних аспектів правового співробітництва України з ЄС є створення спільних інституційних платформ, таких як Рада асоціації Україна-ЄС та Комітет асоціації, які координують правові реформи, імплементують положення Угоди про асоціацію та контролюють їх виконання. Завдяки цим органам досягнуто помітного прогресу в адаптації українського законодавства до регламентів ЄС у сферах торгівлі, конкуренції та енергетики [36].

Особливу роль відіграє цифрова трансформація, яка передбачає інтеграцію України до європейського цифрового ринку. Програма «Цифрова Європа» підтримує розвиток цифрової інфраструктури, кібербезпеки та електронного врядування [90]. Цифрова інтеграція сприяє зменшенню технологічного розриву між Україною та країнами-членами ЄС і підвищує економічну конкурентоспроможність.

Правове співробітництво також включає механізми захисту прав громадян і бізнесу, зокрема інструменти захисту інвестицій на основі міжнародних стандартів. Угоди про взаємний захист інвестицій з країнами ЄС створюють сприятливі умови для інвесторів, що є важливою складовою економічної безпеки. Ефективність таких механізмів залежить від гармонізації правових систем та прозорих процедур вирішення спорів, зокрема через арбітраж і медіацію.

Таким чином, правове співробітництво України та ЄС охоплює інституційну взаємодію, інтеграцію до єдиного ринку, цифрову трансформацію та механізми захисту прав. Це сприяє економічному розвитку та стабільності України, проте успішність реалізації залежить від активної участі обох сторін у впровадженні відповідних правових інструментів.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз економічної безпеки як системоутворюючої складової національної безпеки держави. Узагальнення наукових підходів дозволило дійти висновку, що економічна безпека виступає не лише характеристикою стану національної економіки, а й відображає здатність держави забезпечувати стійкий соціально-економічний розвиток, захист національних інтересів, економічний суверенітет і належний рівень життя

населення в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз. Економічна безпека має динамічний характер і повинна розглядатися не тільки як стан захищеності, але і як процес постійної адаптації економічної системи до змін глобального та внутрішнього середовища

Обґрунтовано системний і багатовимірний характер економічної безпеки держави, яка формується через взаємодію низки структурних складових. Доведено, що фінансова, макроекономічна, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, виробнича, соціальна, демографічна, енергетична, продовольча, екологічна та інформаційна безпеки перебувають у тісному взаємозв'язку, а порушення рівноваги хоча б в одній з них здатне спричинити системні ризики для національної економіки. Особливо підкреслено інтегративну роль фінансової та інформаційної складових, які в умовах глобалізації, цифровізації та війни набувають критичного значення для підтримання економічної стійкості держави.

Встановлено, що євроінтеграційні процеси виступають важливим теоретичним і практичним чинником формування сучасної моделі економічної безпеки України. Європейська інтеграція розглядається не лише як зовнішньополітичний курс, а як комплексний інструмент модернізації економічної системи, вдосконалення інституційного середовища, підвищення конкурентоспроможності та зниження вразливості до зовнішніх загроз. Обґрунтовано, що адаптація національного законодавства до *acquis* ЄС, гармонізація стандартів управління та фінансової політики створюють довгострокові передумови для зміцнення економічної безпеки, водночас потребуючи врахування специфічних умов воєнного стану та післявоєнного відновлення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Макроекономічна безпека та зовнішньоекономічні ризики у сучасних умовах

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року проблема забезпечення економічної безпеки стала надзвичайно гострою. Воєнні дії призвели до масштабного руйнування інфраструктури, значної втрати промислових потужностей, порушення логістичних зв'язків, відтоку людського капіталу внаслідок міграції та інших негативних явищ, які істотно послабили економічну стійкість держави.

Ключові загрози економічній безпеці України в умовах повномасштабної війни, відповідно до аналітичних даних і наукових досліджень, можна згрупувати у п'ять основних блоків (рис. 2.1):

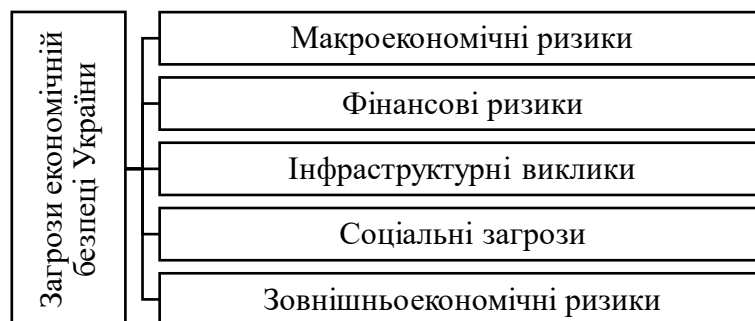

Рисунок 2.1 – Ключові загрози економічній безпеці України в умовах повномасштабної війни

Джерело: складено автором за результатами дослідження

Макроекономічна безпека в умовах війни виступає ключовим елементом загальної системи економічної безпеки держави, оскільки забезпечує стабільність основних економічних показників, що визначають функціонування національної економіки. З початком повномасштабного вторгнення Україна опинилася перед глибокими економічними шоками, які спричинили значні

дисбаланси у внутрішньому економічному середовищі.

Одним із ключових індикаторів, що відображає ринкову вартість створених у країні товарів і послуг, є валовий внутрішній продукт (ВВП) [34]. Вивчення його змін дозволяє оцінити реальний стан економіки в умовах воєнних викликів і визначити масштаби зниження економічної активності.

Аналіз діаграми (рис. 2.2) дає підстави зробити висновки щодо динаміки ВВП України у 2020–2024 роках.

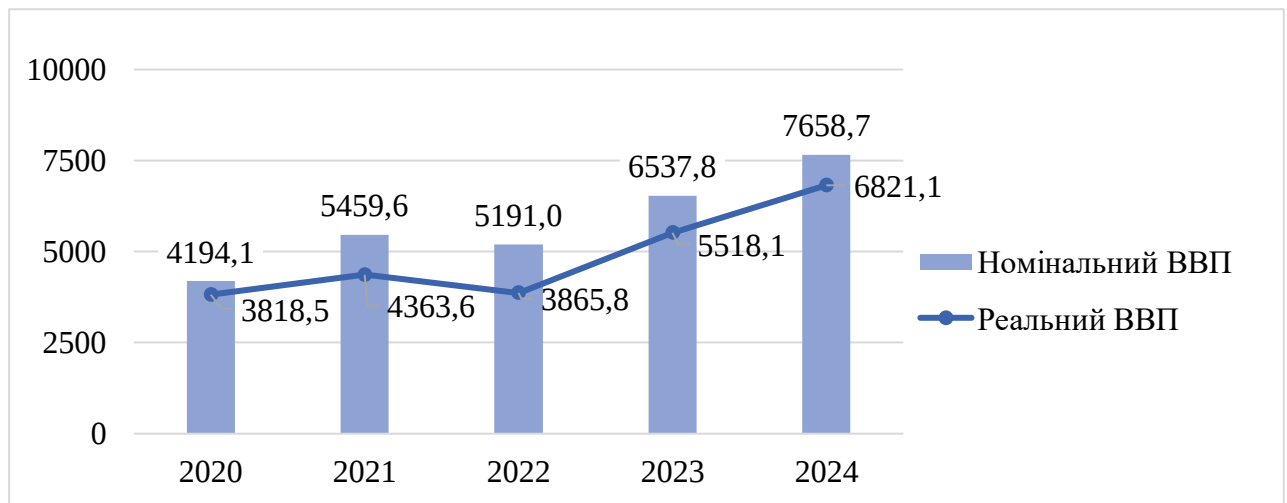

Рисунок 2.2 – Валовий внутрішній продукт України 2020-2024 рр.,
млрд грн

Джерело: побудовано автором за [3]

Упродовж цього періоду спостерігаються суттєві коливання як номінального, так і реального ВВП. Так, у 2021 році відбулося помітне економічне зростання: номінальний ВВП підвищився більш ніж на 30%, а реальний — на 14,3%. Проте у 2022 році, з початком повномасштабної агресії, обидва показники різко знизилися: номінальний — майже на 5%, реальний — на 11,4%.

У 2023 році реальний ВВП зріс на 42,8%, що свідчить про адаптацію економіки до умов війни. Позитивні тенденції зберігалися й у 2024 році: реальний ВВП продовжив зростання на 23,6% і перевищив довоєнний показник 2021 року більш ніж на 56%. Ця динаміка демонструє відносну стійкість економічної системи, однак для комплексної оцінки необхідно враховувати й

інші макроекономічні індикатори, що визначають рівень її стабільності та здатність до відновлення.

Темпи інфляції є важливим показником макроекономічної стабільності, адже в умовах війни контроль над її рівнем є критичним для забезпечення економічної безпеки держави та підтримки функціональності економічної системи загалом (рис. 2.3).

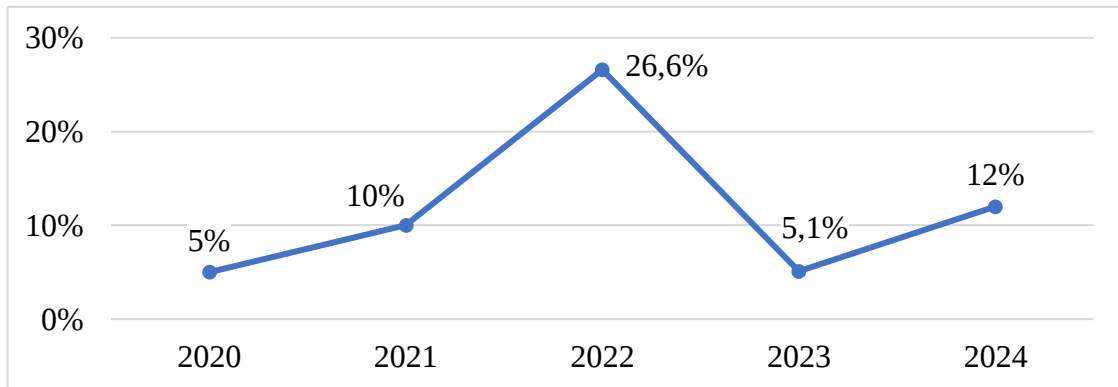

Рисунок 2.3 – Динаміка інфляції у період 2020-2024 рр., %

Джерело: побудовано автором за [28]

Хоча у 2023 році спостерігалася відносна стабілізація інфляції, у 2024 році її темпи прискорилися до 12,0% у річному вимірі. Це зумовлено насамперед суттєвим подорожчанням продуктів харчування через зниження врожайності. Водночас на зростання інфляції також впливає підвищення податкового навантаження на бізнес, зростання витрат на енергоносії та оплату праці.

Інфляційні процеси тісно пов'язані зі зростанням дефіциту державного бюджету, який виникає, коли видатки перевищують доходи. Під час війни збільшення дефіциту пояснюється не лише інфляційними процесами, а й падінням виробництва, зростанням його собівартості та необхідністю фінансування заходів із забезпечення національної безпеки. У таких умовах дефіцит бюджету покривається за рахунок зовнішніх запозичень.

Фінансова система України зазнає істотного навантаження внаслідок значного бюджетного дисбалансу. У 2022–2023 роках дефіцит державного бюджету перевищував 20 % ВВП, що розглядається як критичний рівень з погляду фіскальної безпеки. Для його покриття держава змушена активно

використовувати механізми зовнішньої фінансової підтримки, зокрема грантові ресурси та пільгові кредитні кошти, надані ЄС, МВФ, США та іншими міжнародними партнерами. Зазначений підхід сприяє збереженню макрофінансової стабільності в короткостроковому вимірі, водночас посилює залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз структури державного боргу та дефіциту бюджету України за 2020—2024 роки (рис. 2.4) показує різке збільшення видатків і їхнє переважання над доходами після початку повномасштабного вторгнення.

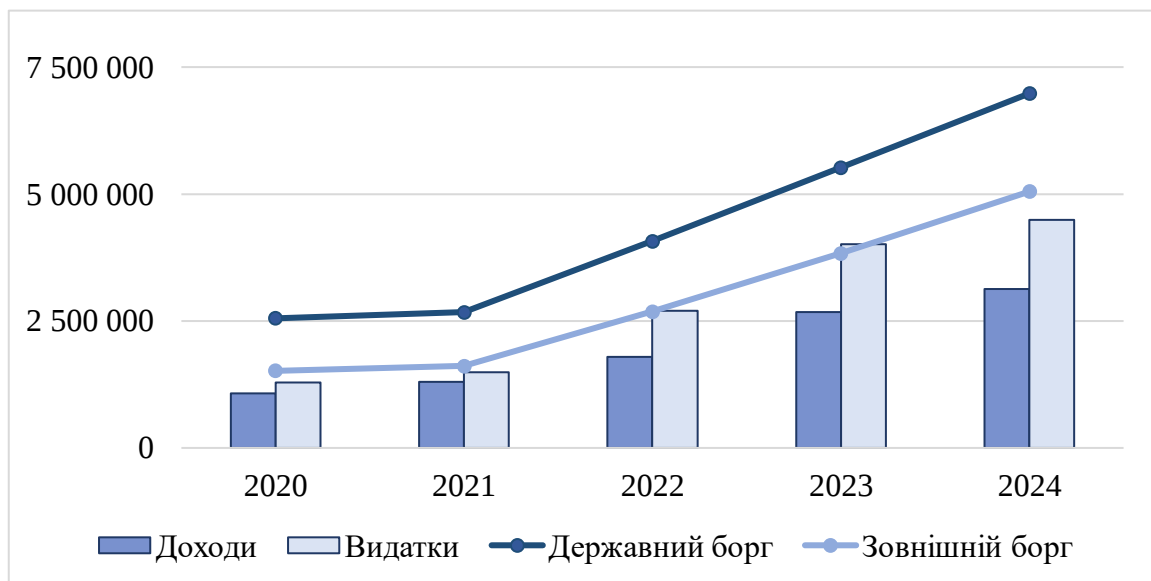

Рисунок 2.4 – Структура дефіциту бюджету та державного боргу України у період 2020—2024 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором за [46]

У 2020—2021 роках дефіцит бюджету залишався відносно контрольованим, тоді як у 2022 році спостерігалось його суттєве зростання, а у 2024 році він перевищив 1,3 трлн грн. Це супроводжувалося значним збільшенням державного боргу, зокрема зовнішнього. Така тенденція свідчить про посилення залежності від зовнішньої фінансової підтримки, оскільки фінансування дефіциту бюджету здебільшого здійснюється за рахунок зовнішніх запозичень, що становить значний ризик для довгострокової економічної стабільності країни [73].

Монетарна політика Національного банку України зазнала суттєвих змін:

ключова облікова ставка піднялася до 25% у 2022 році, стримуючи інфляцію, але ускладнюючи кредитування бізнесу. Протягом 2023-2024 років відбувалося поступове пом'якшення політики для стимулювання економіки, проте ризики девальвації та скорочення резервів залишалися високими.

Отже, фінансові ризики набувають вираженого характеру через істотний вплив іноземного капіталу, послаблення довіри до банківської системи, ускладнення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, а також зменшення обсягів валютних резервів Національного банку.

Скорочення обсягів експорту стало прямим наслідком війни, що суттєво підірвало експортний потенціал України. Руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів і підвищена нестабільність на світових ринках значно обмежили спроможність вітчизняних підприємств здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. За інформацією Міністерства економіки України, у 2022 році обсяги експорту товарів і послуг зменшилися на 35 %, що мало відчутний негативний вплив на національну економіку, адже експорт традиційно виступає одним із ключових джерел валютних надходжень. Втрата зовнішніх ринків, зокрема внаслідок блокування морських портів та пошкодження транспортної інфраструктури, призвела до витіснення частини українських виробників зі світових ринків, що погіршило стан торговельного балансу та зумовило подальше скорочення валютних надходжень.

Експорт товарів зазнав сильнішого впливу війни, ніж імпорт, насамперед через зниження виробництва та проблеми з логістикою і становив 34,7 млрд дол. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зовнішня торгівля товарами України за період 2013-2023 рр. , млн дол.

	2013	2015	2016	2021	2022	2023
Експорт	59 106	35 420	33 560	63 113	40 899	34 678
Імпорт	81 234	38 875	40 502	69 755	55 551	63 473
Сальдо	-22 128	-3455	-6942	-6642	-14 652	-28 795

Джерело: складено автором за [48, 64]

Серед ключових факторів зниження експорту у 2022–2023 роках варто виділити скорочення постачань чорних і кольорових металів та продовольчих товарів, що пов’язано з падінням обсягів експорту зернових культур. Експорт інших основних товарних груп також демонстрував спад (табл. 2.2, 2.3).

Таблиця 2.2

**Показники товарної структури зовнішньої торгівлі України
за період 2021-2023 рр. , млн дол.**

Найменування основних груп товарів	Експорт			Імпорт		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	27 687	23 380	22 001	7666	6020	6930
Мінеральні продукти	7874	4109	2262	13 999	12 715	10 376
Продукція хімічної промисловості та пов’язаних з нею галузей	3173	1668	1329	14 392	9352	11 151
Деревина та вироби з неї	2491	2118	1719	1484	906	969
Промислові вироби	946	569	557	3671	3301	3190
Чорні й кольорові метали та вироби з них	15 719	5881	3888	4221	2487	3271
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	3819	2281	2150	21 845	14 827	19 583

Джерело: Складено автором за [48, 64]

Водночас, незважаючи на зменшення експорту насіння олійних культур на 25 %, зернових — на 8,8 % та олії — на 5 %, зафіксовано зростання експорту харчових продуктів на 31 %, що зумовлено переважно розвитком цукрової та кондитерської промисловості.

Щодо імпорту, загальний обсяг знизився на 11,4 % і становив 63,5 млрд доларів. Зокрема, у енергетичному секторі спостерігалось скорочення імпорту природного газу та вугілля більш ніж удвічі. Водночас у 2022 році, особливо в другій половині року, імпорт нафтопродуктів значно зріс — на 63 %, зокрема для задоволення потреб енергетики. Проте у 2023 році імпорт цієї товарної групи зменшився на 18,3 % (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка товарної структури зовнішньої торгівлі України
за період 2021-2023 рр. , %**

Найменування основних груп товарів	Експорт			Імпорт		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	43,9	57,2	63, 4	11,0	10,8	10,9
Мінеральні продукти	12,5	10,0	6,5	20,1	22,9	16,3
Продукція хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей	5,0	4,1	3,8	20,6	16,8	17,6
Деревина та вироби з неї	3,9	5,2	5,0,	2,1	1,6	1,5
Промислові вироби	1,5	1,4	1,6	5,3	5,9	5,0
Чорні й кольорові метали та вироби з них	24,9	14,4	11,2	6,1	4,5	5,2
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	6,1	5,6	6,2	31,3	26,7	30,9

Джерело: складено автором за [48, 64]

Найінтенсивніше зростання імпорту спостерігалось у продукції машинобудування — на 30%, чорних та кольорових металів — на 31,5%, а також у продукції хімічної промисловості.

Порівняльний аналіз даних таблиць 2.2 та 2.3 свідчить, що при загальному зниженні обсягів зовнішньої торгівлі спостерігається збільшення частки окремих товарних груп у її структурі.

Отже, зовнішньоекономічна ситуація також ускладнилася: порушення експорту, особливо аграрної та металургійної продукції, призвело до дефіциту торгового балансу та тиску на курс гривні, через що НБУ запровадив валютні обмеження.

2.2 Соціальні загрози економічній безпеці в Україні

В умовах повномасштабної війни негативні соціальні процеси набули системного характеру, що істотно підвищує ризики для економічного розвитку та довгострокової безпеки держави.

Однією з ключових соціальних загроз економічній безпеці є зростання рівня бідності. Війна як масштабний економічний і соціальний шок спричинила різке падіння доходів населення, посилення інфляційних процесів, втрату робочих місць і скорочення економічної активності. За оцінками міжнародних організацій, у 2022 році понад 30% населення України опинилися за межею бідності. Поширення бідності обмежує внутрішній споживчий попит, підриває фінансову стійкість домогосподарств та посилює навантаження на систему соціального захисту, що безпосередньо негативно позначається на економічній безпеці держави.

Серйозною соціальною загрозою виступає зростання безробіття, рівень якого у 2022 році сягнув майже чверті економічно активного населення. Масове припинення діяльності підприємств, руйнування інфраструктури, спад ділової активності та мобілізація трудових ресурсів призвели до суттєвого скорочення зайнятості. Високе безробіття знижує доходи населення, стримує економічне зростання, посилює соціальну напругу та стимулює трудову міграцію, насамперед відтік кваліфікованих кадрів, що послаблює трудовий і інтелектуальний потенціал країни.

Масштабні міграційні процеси, зумовлені війною, також становлять значну загрозу економічній безпеці. Внутрішня та зовнішня міграція призвели до істотних втрат трудових ресурсів і дисбалансів на регіональних ринках праці. Значна кількість внутрішньо переміщених осіб стикається з проблемами житлового забезпечення, доступу до соціальних послуг і працевлаштування, що підвищує навантаження на місцеві бюджети та соціальну інфраструктуру. У сукупності ці процеси знижують потенціал економічного відновлення та потребують комплексної державної політики, спрямованої на мінімізацію соціальних ризиків і зміцнення економічної безпеки України.

Для оцінювання динаміки рівня життя населення України у 2021–2024 роках доцільно проаналізувати показники, наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Показники рівня життя населення України у 2021–2024 роках

Показники	2021	2022	2023	2024	Показники 2024 в цінах 2021 (реальні показники для оцінки динаміки за 2021-2024 рр.)	Відповідно приріст (+) скорочення (-) реальних показників у 2024 порівняно з 2021, %
1	2	3	4	5	6	7
Індекс споживчих цін (у відсотках до попереднього року)	110,0	126,6	105,1	112,0	-	-
Середня заробітна плата штатних працівників, грн	15700,7	15116,4	16836,0	17486,6	11734,1	-25,26
Мінімальна заробітна плата, грн станом на початок року	6 000	6 500	6 700	7100	4764,4	-20,59
Середній розмір пенсії разом із цільовою грошовою допомогою станом на 1 число кожного кварталу, грн (форма № 5-ПФ – квартальна)	3 507,51 (станом на 01.01.21)	3 991,53 (станом на 01.01.22)	4622,59 (станом на 01.01.23)	5 385,25 (станом на 01.01.24)	3613,7	3,03
Мінімальна пенсія, грн	1769	1934	2093	2361	1584,3	-10,44
Рівень забезпечення прожиткового мінімуму (гарантований мінімум) для призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, грн: – для працездатних осіб	794,50	1 116,45	1207,80	1665,40	1117,5	40,66
– для осіб, які втратили працездатність, та інвалідів	1 769	1 934	2093	2361	1584,3	-10,44
Прожитковий мінімум (ПМ) в середньому на одну особу в місяць, грн	2 189	2 393	2684	2684	1801,1	-17,72
у тому числі: ПМ для працездатних осіб, грн	2 270	2 481	2589	2589	1737,3	-23,47

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7
ПМ для осіб, які втратили працездатність, грн	1 769	1 934	2093	2361	1584,3	-10,44
Співвідношення: - середньої заробітної плати до ПМ для працездатних осіб	6,92	6,09	6,50	6,75	-	-
- середньої пенсії до ПМ для осіб, які втратили працездатність	1,98 (станом на 01.01.21)	2,06 (станом на 01.01.22)	2,21 (станом на 01.01.23)	2,28 (станом на 01.01.23)	-	-

Джерело: розраховано автором на основі [22, 29, 37, 45, 49, 59, 60]

Аналізуючи наведені в таблиці показники, насамперед слід відзначити суттєвий інфляційний тиск у досліджуваному періоді. Найвищий індекс споживчих цін зафіксовано у 2022 році (126,6%), що відображає різке зростання вартості життя внаслідок воєнних дій, порушення логістичних ланцюгів та макроекономічної нестабільності. Подальше уповільнення інфляції у 2023 році не компенсувало втрати купівельної спроможності населення, а її повторне прискорення у 2024 році свідчить про збереження цінових ризиків.

Номінальні доходи населення у вигляді середньої заробітної плати в цілому зростали, однак у реальному вимірі ситуація є протилежною. Перерахунок середньої заробітної плати у цінах 2021 року показує її скорочення на 25,26% у 2024 році порівняно з 2021 роком. Аналогічна тенденція спостерігається щодо мінімальної заробітної плати, реальний рівень якої зменшився на 20,59%. Це свідчить про істотне зниження купівельної спроможності працюючого населення та поглиблення соціально-економічної вразливості домогосподарств.

Стан пенсійного забезпечення характеризується відносно стабільнішою динамікою. Середній розмір пенсії у реальному вимірі у 2024 році дещо перевищив рівень 2021 року (приріст 3,03%), що пояснюється індексацією пенсійних виплат. Водночас мінімальна пенсія у реальних цінах скоротилася на 10,44%, що негативно позначається на рівні життя найбільш уразливих категорій

населення та посилює ризики бідності серед осіб похилого віку.

Оцінка соціальних стандартів свідчить про їхню недостатню адаптацію до інфляційних процесів. Прожитковий мінімум у середньому на одну особу в реальному вимірі зменшився на 17,72%, а для працездатних осіб — на 23,47%. Це означає, що офіційно встановлені соціальні нормативи дедалі менше відповідають фактичним витратам на відтворення робочої сили та задоволення базових потреб населення. Водночас позитивною тенденцією є зростання реального рівня забезпечення гарантованого мінімуму для працездатних осіб, однак цей показник залишається низьким у порівнянні з прожитковим мінімумом.

Співвідношення середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму для працездатних осіб у цілому зберігається на відносно стабільному рівні, що формально свідчить про певну компенсацію доходів. Проте з огляду на зниження реальних показників це співвідношення не відображає фактичного погіршення добробуту населення. Водночас співвідношення середньої пенсії до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, має тенденцію до зростання, однак залишається на межі соціально прийнятного рівня.

Таким чином, результати аналізу показників таблиці 2.4 підтверджують, що у 2021–2024 роках рівень життя населення України зазнав суттєвого погіршення у реальному вимірі. Зниження купівельної спроможності доходів, недостатня індексація соціальних стандартів та збереження високих інфляційних ризиків формують серйозні соціальні загрози економічній безпеці держави та потребують посилення державної соціально-економічної політики.

Щодо інфраструктурних викликів. Експерти Київської школи економіки (KSE) спільно з Міністерством розвитку громад та територій України, Міністерством економіки, за участі інших галузевих міністерств і Національного банку України, які здійснюють облік збитків, завданих війною, оцінюють сукупний обсяг прямих задокументованих втрат житлового та нежитлового фонду, а також інших об'єктів інфраструктури майже у 170 млрд доларів США. У порівнянні з попередніми розрахунками, станом на початок 2024 року цей

показник зріс на 12,6 млрд доларів, що відповідає приросту на 8 % (рис. 2.5).

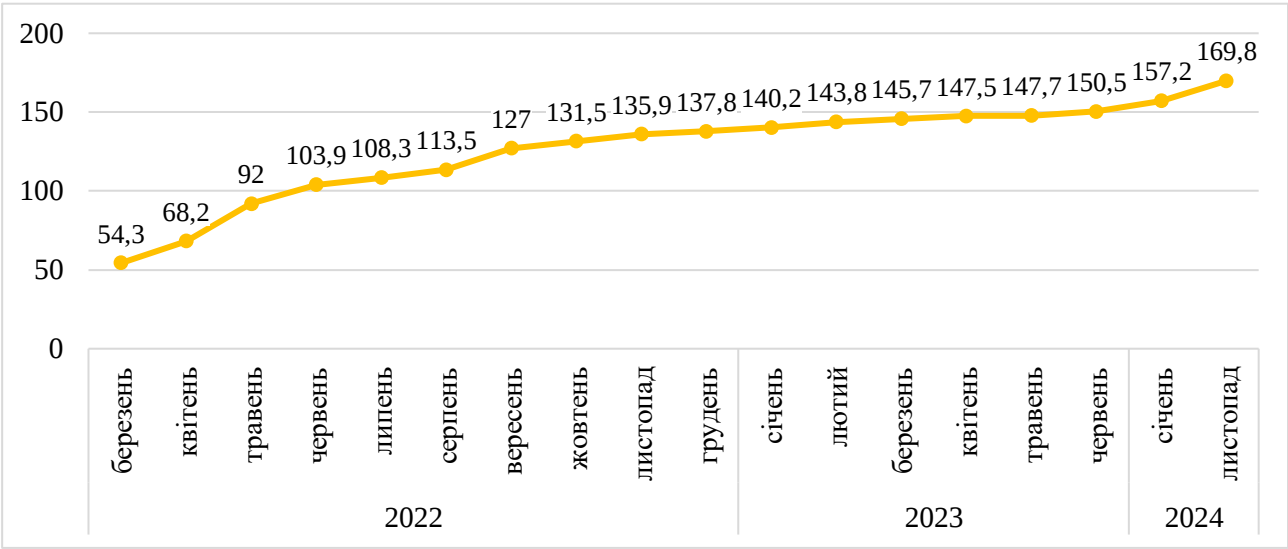

Рисунок 2.5 – Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, млрд \$

Джерело: складено автором за [25]

Найбільшу частку загальних прямих збитків становлять руйнування житлового фонду, а також втрати транспортної інфраструктури. Значної шкоди завдано й енергетичному сектору, а також промисловості, сфері послуг і будівництву (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури станом на листопад 2024 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, млрд \$	Частка	Попередня оцінка, млрд \$	Динаміка
1	2	3	4	5
Житлові будівлі	60,0	35,3%	58,9	1,9%
Інфраструктура	38,5	22,7%	36,8	4,6%
Енергетика	14,6	8,6%	10,0	46,0%
Активи підприємств, промисловість	14,4	8,5%	13,1	9,9%
АПК та земельні ресурси	10,3	6,1%	10,3	0,0%
Освіта	7,3	4,3%	6,8	8,8%
Лісовий фонд	4,5	2,7%	4,5	0,0%
Охорона здоров'я	4,3	2,5%	3,1	32,3%
Культура, туризм, спорт	4,0	2,3%	3,1	29,0%
ЖКГ	3,5	2,0%	3,5	0,0%

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5
Транспортні засоби	3,5	2,0%	3,1	12,9%
Торгівля	2,8	1,7%	2,6	7,7%
Цифрова інфраструктура	1,2	0,7%	0,5	140,0%
Адміністративні будівлі	0,8	0,4%	0,5	60,0%
Соціальна сфера	0,2	0,1%	0,2	0,0%
Фінансовий сектор	0,04	0,01%	0,04	0,0%
Всього	169,8	100%	157,2	8,0%

Джерело: складено автором за [25]

Збитки, завдані житловому фонду, оцінюються орієнтовно у 60 млрд доларів США, що становить близько 35,3% від загального обсягу втрат. Унаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено приблизно 236 тис. житлових будівель, з яких переважну частку становлять приватні домоволодіння (близько 209 тис.), тоді як на багатоквартирні будинки припадає близько 27 тис. об'єктів. Загальна площа пошкодженого та знищеного житла сягає 90 млн кв. м, що еквівалентно майже 9% житлового фонду України, або близько 6,5% з урахуванням різного ступеня пошкоджень. Зазначені оцінки можуть бути скориговані після проведення повномасштабних технічних обстежень. Крім того, ще 4,8 млн кв. м житлових площ зазнали ушкоджень унаслідок затоплення. У сукупності це призвело до втрати або пошкодження житла для близько 1,4 млн домогосподарств, що відповідає приблизно 3,4 млн осіб. Відновлення довоєнного стану житлового фонду потребуватиме реалізації комплексу заходів, включаючи поточний і капітальний ремонт, реконструкцію будівель, нове житлове будівництво, благоустрій прибудинкових територій, а також забезпечення домогосподарств необхідними меблями та побутовою технікою.

Прямі збитки адміністративної інфраструктури оцінюються на рівні близько 0,8 млрд доларів США. Унаслідок воєнних дій було зруйновано або пошкоджено 883 адміністративні будівлі, серед яких 813 об'єктів належали органам державної та місцевої влади, а ще 70 — центрам надання адміністративних послуг.

Унаслідок активних бойових дій значних руйнувань зазнала соціальна інфраструктура України, насамперед у сфері освіти, охорони здоров'я та

соціального захисту населення. Так, було пошкоджено або повністю зруйновано близько 4 тис. закладів освіти різних рівнів, включаючи дошкільні установи, загальноосвітні школи, заклади передвищої фахової освіти (коледжі та технікуми), заклади вищої освіти (інститути, університети, академії), а також установи спеціалізованої освіти. Сукупний обсяг задокументованих збитків у цій сфері оцінюється у 7,3 млрд доларів США.

Суттєвих втрат зазнала й система охорони здоров'я. Від початку війни було пошкоджено або зруйновано щонайменше 1554 комунальні медичні заклади, серед яких лікарні, поліклініки, консультативно-діагностичні центри, фельдшерсько-акушерські пункти, амбулаторії, реабілітаційно-оздоровчі установи, лабораторні центри та центри крові. Найбільше постраждали лікарні — 515 об'єктів, а також амбулаторії — 465 закладів. Загальний обсяг збитків у сфері охорони здоров'я оцінюється у 4,8 млрд доларів США, що становить близько 2,5% сукупних втрат, при цьому близько 70% шкоди припадає саме на лікарняну інфраструктуру.

Окрему групу становлять збитки, завдані інфраструктурі державних соціальних послуг, які оцінюються приблизно у 0,2 млрд доларів США. У результаті бойових дій у різних регіонах України було пошкоджено 160 об'єктів соціального захисту населення, зокрема соціальні центри, геріатричні установи, санаторії, дитячі табори, дитячі будинки, інтернати та заклади для бездомних. Найбільшу частку за кількістю та вартістю пошкоджень становлять соціальні центри (48 закладів), санаторії (46 закладів) та інтернати (31 заклад), що свідчить про істотний негативний вплив війни на систему соціальної підтримки найбільш уразливих верств населення.

Найбільших руйнувань в енергетичному секторі України зазнала електроенергетика. Російська Федерація систематично здійснює цілеспрямовані масштабні удари по об'єктах виробництва, передачі та розподілу електричної енергії, що призвело до суттєвих втрат галузі. За попередніми оцінками, загальний обсяг збитків у секторі електроенергії становить близько 14,6 млрд доларів США. Унаслідок атак було пошкоджено всі теплові та

гідроелектростанції, що перебувають під контролем України, а також 13 теплоелектроцентралей. Водночас точне визначення масштабів втрат ускладнюється відсутністю доступу до об'єктів, розташованих на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій, які постійно зазнають обстрілів і залишаються небезпечними через ризик мінування.

Аграрний сектор і земельні ресурси зазнали прямих збитків обсягом 10,3 млрд дол., що суттєво впливає на продовольчу безпеку та експортний потенціал країни. Найвагомішу частку загальних збитків становлять втрати сільськогосподарської техніки, обсяг яких перевищує 5,8 млрд доларів США. Друге місце за масштабами посідають втрати знищеної або викраденої сільськогосподарської продукції, що оцінюються у 1,9 млрд доларів США. Значних пошкоджень зазнала й інфраструктура зберігання: зруйновані зерносховища мали місткість близько 11,4 млн тонн, ще 3,3 млн тонн потужностей було пошкоджено, а відновлення знищених об'єктів потребує орієнтовно 1,8 млрд доларів США. Окремою статтею втрат є шкода лісовому фонду внаслідок лісових пожеж, яка оцінюється у 4,5 млрд доларів США.

До сукупних втрат слід також віднести проблему значних площ замінованих територій, на яких велися бойові дії, а також регіонів, що були нещодавно звільнені від тимчасової окупації, оскільки мінна небезпека істотно обмежує безпечне проживання населення, відновлення господарської діяльності та доступ до соціальної інфраструктури.

Таким чином, руйнування соціальної інфраструктури, обмеженість фінансових і матеріальних ресурсів, а також нестабільна безпекова ситуація в регіонах, що зазнали бойових дій, стали вагомими соціальними загрозами економічній безпеці України. Обмеження доступу населення до ключових соціальних послуг — охорони здоров'я, освіти та соціального захисту — негативно впливає на відтворення людського капіталу, знижує продуктивність праці та посилює соціальну вразливість населення.

У сукупності зазначені процеси ускладнюють післявоєнне відновлення та модернізацію соціальної інфраструктури, посилюють навантаження на державні

фінанси й формують системні соціальні загрози економічній безпеці України, що потребує реалізації комплексних державних стратегій у сфері соціальної політики та відновлення людського капіталу.

2.3 Вплив євроінтеграційних процесів на економічну стабільність та стійкість України

Європейський вектор розвитку України зумовлює потребу в комплексній трансформації національної економічної моделі, ключовим елементом якої є активізація залучення іноземного капіталу. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) розглядаються не лише як джерело фінансування повоєнного відновлення, а й як важливий чинник інноваційного оновлення економіки, модернізації виробничих потужностей та інтеграції України до глобальних і європейських виробничих ланцюгів.

З урахуванням поточних економічних і безпекових викликів особливої ваги набуває дослідження впливу євроінтеграції на обсяги, динаміку та галузеву структуру прямих іноземних інвестицій. Гармонізація законодавства з європейськими стандартами, посилення захисту прав інвесторів і прогнозованість економічної політики створюють передумови для формування більш стійкої інвестиційної моделі. Таким чином, аналіз трансформації потоків ПІІ в умовах євроінтеграції є важливою складовою оцінки її впливу на економічну стабільність та довгострокову стійкість України.

Починаючи з 2014 року, євроінтеграція стала одним із ключових чинників трансформації зовнішньоекономічного середовища України. Політична асоціація та поглиблення економічної інтеграції з Європейським Союзом формують нову інституційну якість економічної системи, що безпосередньо впливає на масштаби, галузеву структуру та поведінкові характеристики іноземних інвесторів, зумовлюючи зміни у динаміці прямих іноземних

інвестицій, що відображено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Основні етапи євроінтеграції України та їх вплив на залучення
прямих іноземних інвестицій (ПІІ)**

Дата	Подія	Опис
21 березня 2014 року	Підписання політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС	Закладено основу для тіснішої політичної співпраці, проте значного впливу на ПІІ не зафіксовано через нестабільну ситуацію в країні
27 червня 2014 року	Підписання економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС	Створено передумови для лібералізації торгівлі та покращення інвестиційного клімату, однак реальний приплив ПІІ залишався обмеженим через військовий конфлікт на сході України.
1 січня 2016 року	Набуття чинності Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС	Сприяло поступовому зростанню ПІІ, особливо в секторах, орієнтованих на експорт до ЄС, таких як агропромисловий комплекс та легка промисловість
11 червня 2017 року	Запровадження безвізового режиму з ЄС	Позитивно вплинуло на мобільність бізнесу та покращило імідж України, що могло сприяти зростанню довіри інвесторів і збільшенню ПІІ в сфері туризму та послуг
28 лютого 2022 року	Подання Україною заявки на членство в ЄС	Відзначило прагнення України до повноправного членства, проте вплив на ПІІ був обмеженим через початок повномасштабної війни з Росією
23 червня 2022 року	Набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС	Підвищило привабливість України для інвесторів, заклавши основу для майбутніх реформ та потенційного зростання ПІІ, особливо в контексті очікуваної післявоєнної відбудови
2023–2024 роки	Початок переговорів про вступ до ЄС та реалізація реформ, необхідних для членства	Стимулювало інституційні зміни та покращення бізнес-клімату, що сприяло зростанню ПІІ, зокрема в інфраструктурні проекти та енергетику
1 січня 2016 року	Набуття чинності Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС	Сприяло поступовому зростанню ПІІ, особливо в секторах, орієнтованих на експорт до ЄС, таких як агропромисловий комплекс та легка промисловість
11 червня 2017 року	Запровадження безвізового режиму з ЄС	Позитивно вплинуло на мобільність бізнесу та покращило імідж України, що могло сприяти зростанню довіри інвесторів і збільшенню ПІІ в сфері туризму та послуг

Джерело: складено автором за [33]

Розгляд основних етапів європейської інтеграції України дає змогу глибше

усвідомити контекстні трансформації, які визначали траєкторію економічного розвитку держави на різних історичних відрізках. Виокремлення ключових подій цього процесу створює підґрунтя для оцінювання їх впливу на формування інвестиційного клімату та зміну динаміки залучення прямих іноземних інвестицій. Аналіз еволюції євроінтеграційного курсу дозволяє простежити, яким чином політичні рішення, міжнародні домовленості та інституційні зрушення впливали на сприйняття України з боку міжнародних інвесторів. У результаті це знаходить відображення в обсягах, структурі та спрямованості ПІІ у різні періоди, що дає змогу виявити взаємозв'язок між євроінтеграційними процесами та ключовими економічними показниками розвитку України.

Прямі іноземні інвестиції є одним із найбільш репрезентативних індикаторів рівня довіри зовнішніх інвесторів до внутрішнього економічного середовища країни. Аналіз змін обсягів прямих іноземних інвестицій, представлений у таблиці 2.7, дозволяє оцінити чутливість інвестиційних потоків до трансформацій євроінтеграційного характеру та їхній вплив на економічну стабільність і стійкість держави.

Таблиця 2.7

**Динаміка прямих іноземних інвестицій України
протягом 2014-2024 років, млн дол. США**

Рік	ПІІ в Україну		ПІ з України		Сальдо	
	Факт	Приріст до попереднього року	Факт	Приріст до попереднього року	млн. дол. США	%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236,1
2016	3810	4268	16	67	+3794	-1032,2
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2,9
2018	4455	763	-5	-13	+4460	21,1
2019	5860	1405	648	653	+5212	16,9
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118,2
2021	6687	7555	-198	-280	+6885	-824,7
2022	1152	-5535	529	727	+623	-91,0
2023	4247	3095	42	-487	+4205	575,0
2024	3329	-918	-162	-204	+3491	-17,0
2025	1822	-1507	120	282	+1702	-51,2%

Джерело: складено автором за [56]

Водночас доцільно враховувати не лише обсяги надходження прямих іноземних інвестицій, а й масштаби вивезення капіталу з України, а також інвестиційне сальдо, яке відображає чистий приплив фінансових ресурсів у національну економіку. Узагальнені у таблиці показники інвестиційного руху за останнє десятиліття охоплюють як періоди відносної макроекономічної стабілізації, так і фази глибоких кризових потрясінь, зумовлених пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням Російської Федерації.

Аналіз наведених даних засвідчує наявність чіткої залежності динаміки прямих іноземних інвестицій від рівня макроекономічної стабільності, стану безпекового середовища та інтенсивності євроінтеграційних реформ. Зростання припливу ПІІ у 2016–2019 роках відбувалося на тлі активної імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та реалізації реформ, спрямованих на дерегуляцію та покращення умов ведення бізнесу. Найбільш відчутне скорочення інвестиційної активності було зафіксовано у 2020 році внаслідок глобальної пандемії, а також у 2022 році як реакція інвесторів на початок повномасштабних воєнних дій.

Водночас збереження позитивного інвестиційного сальдо у 2022–2023 роках свідчить про відносну стійкість окремих сегментів іноземного капіталу, насамперед у формі реінвестованого прибутку. Поступове пожвавлення інвестиційної активності у 2023–2024 роках може розглядатися як наслідок зміцнення зовнішньополітичних позицій України, зокрема набуття статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, а також запуску програм післявоєнного відновлення, орієнтованих на залучення іноземного приватного капіталу.

Варто зазначити, що незважаючи на певне пожвавлення інвестиційної активності у 2025 році, переважна частка залучених коштів має характер реінвестованих доходів іноземних компаній, які вже здійснюють господарську діяльність на території України. Це свідчить про обмежений приплив нового капіталу та збереження обережної поведінки потенційних інвесторів у поточних умовах. За оцінками Європейської Бізнес Асоціації, інвестиційний клімат в

Україні наразі характеризується як стримано-негативний, що зумовлено насамперед високим рівнем безпекових, макроекономічних і регуляторних ризиків.

У таких умовах більшість іноземних інвесторів займають вичікувальну позицію, обмежуючись підтримкою вже наявних проєктів та утримуючись від масштабного розширення діяльності або входження на український ринок. Водночас структура прямих іноземних інвестицій у 2024 році свідчить про збереження інтересу з боку окремих країн, які традиційно виступають ключовими інвесторами в українську економіку, що відображено на рис 2.6.

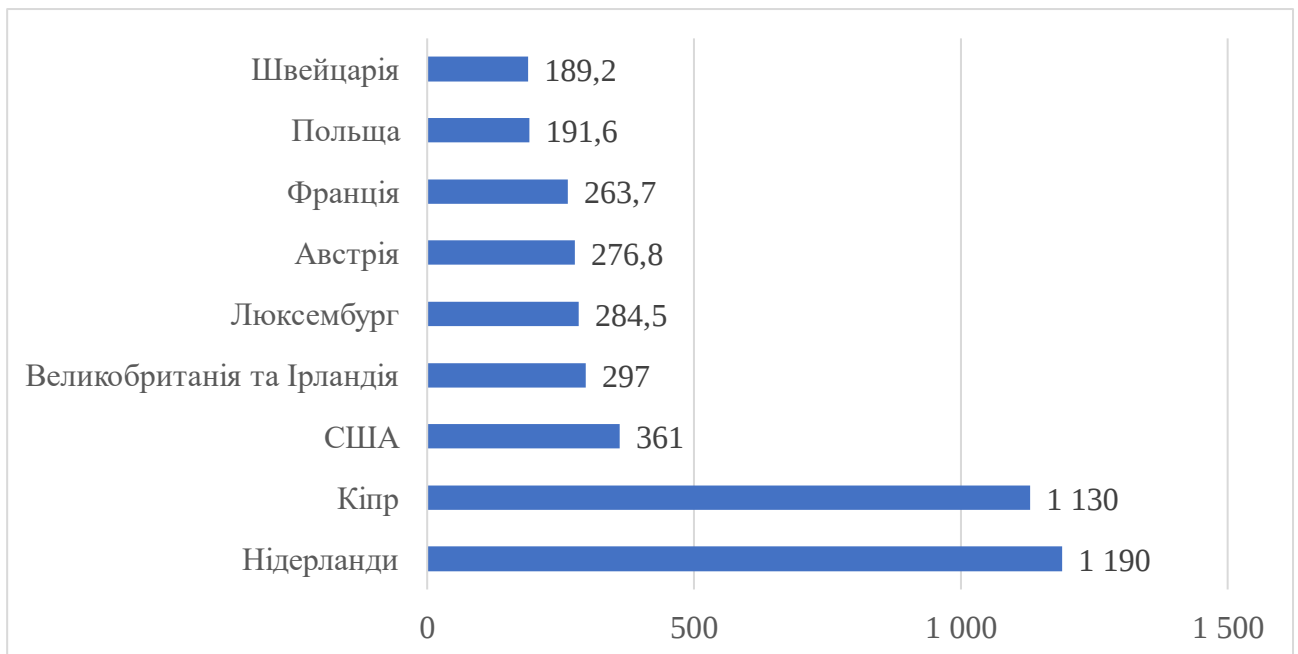

Рисунок 2.6 –Країни з найбільшими інвестиціями в Україну, млн дол.

Джерело: складено автором за [30]

Варто зазначити, що у 2022–2023 роках ключовими закордонними інвесторами в корпоративному секторі залишалися міжнародні компанії, які мали виробничі потужності або комерційну присутність в Україні ще до початку повномасштабного вторгнення РФ. Йдеться, зокрема, про такі транснаціональні корпорації, як Carlsberg, Cersanit, Kronospan, Laude, Nestlé, Philip Morris та VELUX. Їхня інвестиційна активність у зазначений період була зосереджена переважно на підтримці вже наявних бізнес-операцій, а не на реалізації нових масштабних проєктів.

Переважна частина інвестиційних ресурсів спрямовувалася на релокацію виробничих потужностей у більш безпечні регіони, відновлення та ремонт пошкодженої інфраструктури, а також на реалізацію соціальних і гуманітарних ініціатив. Як правило, зазначені компанії здійснювали інвестиційну діяльність за інституційної підтримки держави, користуючись механізмами супроводу, які надає «інвестняня» — UkraineInvest, що сприяє зниженню адміністративних бар'єрів і підвищенню стійкості інвестиційних проєктів в умовах воєнних ризиків [72].

У межах поглибленого аналізу інституційних трансформацій, які супроводжують реалізацію євроінтеграційного курсу України, особливу аналітичну цінність має структура прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності (рис. 2.7).

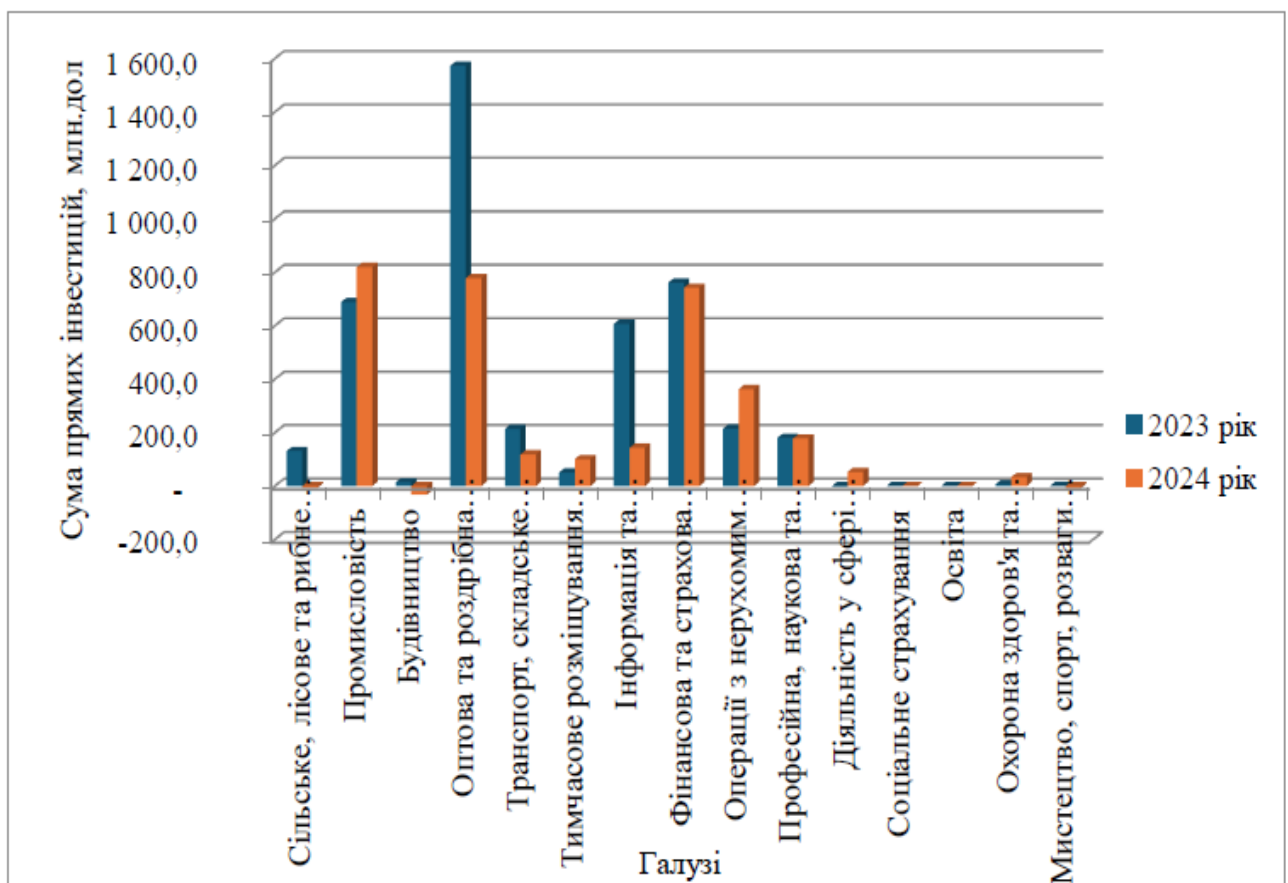

Рисунок 2.7 – Динаміка залучення ПІІ за основними видами економічної діяльності в Україні протягом 2023–2024 років

Джерело: складено автором за даними [46]

Зміни у динаміці ПІІ за секторами економіки відображають еволюцію

інвестиційного середовища в умовах активізації євроінтеграційних процесів та адаптації економіки до нових внутрішніх і зовнішніх викликів. Представлені дані засвідчують істотний перерозподіл інвестиційних потоків між окремими галузями, що є наслідком як структурних реформ, так і зміни інвестиційних пріоритетів іноземних компаній.

Найбільш відчутне скорочення обсягів інвестицій зафіксовано у сферах торгівлі, а також інформації та телекомунікацій, що пояснюється коригуванням стратегій транснаціональних корпорацій в умовах підвищених воєнних ризиків, нестабільності енергетичного ринку та обмеження доступу до окремих логістичних каналів. Водночас промисловий сектор демонструє зростання припливу прямих іноземних інвестицій, що свідчить про посилення зацікавленості іноземного капіталу у розвитку виробничої бази та формуванні довгострокових інвестиційних проєктів у контексті євроінтеграційної трансформації України.

Таким чином, на основі аналізу тенденцій залучення прямих іноземних інвестицій в Україну було систематизовано ключові переваги та потенційні можливості активізації інвестиційної діяльності, а також ідентифіковано основні загрози, пов'язані з відтоком іноземного капіталу. Узагальнення зазначених факторів здійснено з використанням інструментарію SWOT-аналізу, результати якого наведено в таблиці 2.8, що дозволяє комплексно оцінити інвестиційне середовище України в умовах євроінтеграційних процесів.

З урахуванням наявних переваг і сильних сторін залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку, особливо в умовах підвищеної економічної нестабільності, зростає значення міжнародної інвестиційної діяльності, узгоджених механізмів страхування інвестиційних ризиків, а також доступу до фінансових інструментів, що функціонують на національному та міжнародному рівнях. За таких умов іноземні інвестори активніше орієнтуються на пошук нових, перспективних платформ для розширення своєї господарської діяльності, розглядаючи національні економіки з реформованим інституційним середовищем як потенційні точки зростання.

Таблиця 2.8

SWOT-аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України

Сильні сторони	Слабкі сторони
- нові виробничі потужності та робочі місця; - вихід на зовнішні ринки; - модернізація виробництв; - розширення та диверсифікація експортного потенціалу; - покращення діяльності малого та середнього бізнесу; - вдосконалення конкурентного середовища; - переймання закордонного досвіду і навичок у сфері управління	- витіснення з ринку вітчизняних товаровиробників; - перехід прибутків до іноземних інвесторів; - зростання залежності від іноземного капіталу; - видобуток та експлуатація місцевого природного ресурсу; - пристосування структури економіки до інтересів інвестора; - зниження частки вітчизняних розробок; - виникнення дефіциту платіжного балансу
Можливості	Загрози
- надання гарантій швидких, прозорих і релевантних відповідей від зацікавлених державних структур; - укладання угоди з MIGA про запуск механізму страхування інвестицій підчас бойових дій; - укладання угоди з ЄС, Норвегією, Швейцарією, Європейським інвестиційним банком щодо приватного страхування воєнних ризиків; - включення логістичних шляхів до індикативних мап TEN-T; - надання державної підтримки інвестиційних проектів із значними інвестиціями; - створення електронної платформи «Advantage Ukraine» з представленими інвестиційними проектами; - обрання євроінтеграційного курсу	- загроза знищення, пошкодження чи захоплення активів; - зростання інфляції, зниження купівельної спроможності населення та конкурентоспроможності національних підприємств; - проблеми нестачі робочої сили, пов'язана з фізичною втратою населення внаслідок війни та високого рівня міграції, неспроможність відкриття нових проектів; - скорочення транзитних можливостей, порушення міжнародної логістики; - нестабільне податкове законодавство; - високий рівень корупції та бюрократії; - відсутність чіткого стратегічного управління щодо сфер залучення інвестицій з боку держави, неефективність використання залучених коштів

Джерело: [6]

Водночас з метою мінімізації можливих негативних наслідків залучення іноземного капіталу для національної економіки необхідно забезпечити формування ефективного конкурентного середовища, удосконалити механізми міжнародного руху капіталу в межах національної фінансової системи та реалізовувати інвестиційні проекти, обґрунтовані з економічної, фінансової й інституційної точок зору. Такий підхід сприятиме підвищенню результативності іноземних інвестицій і посиленню економічної стійкості держави в довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексний аналіз сучасного стану економічної безпеки України з урахуванням макроекономічних, соціальних та зовнішньоекономічних чинників, що формуються під впливом повномасштабної війни та євроінтеграційних процесів. Проведене дослідження дозволило виявити ключові загрози та дисбаланси, які визначають поточний рівень стійкості національної економіки та її здатність до відновлення й розвитку.

Встановлено, що макроекономічна безпека України перебуває під суттєвим тиском внутрішніх і зовнішніх ризиків. Значне скорочення обсягів виробництва, руйнування критичної інфраструктури, зростання дефіциту державного бюджету та підвищення боргового навантаження негативно впливають на макроекономічну стабільність. Водночас зовнішньоекономічні ризики посилюються через втрату частини експортного потенціалу, логістичні обмеження, залежність від зовнішньої фінансової допомоги та високу чутливість платіжного балансу до коливань міжнародної кон'юнктури. Доведено, що макрофінансова підтримка міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу, відіграє стабілізуючу роль, однак водночас формує довгострокові виклики для економічного суверенітету та фінансової самодостатності держави.

Аналіз соціальних загроз економічній безпеці засвідчив, що соціальна сфера є однією з найбільш уразливих складових національної економіки в умовах війни. Зростання рівня безробіття, масштабна зовнішня та внутрішня міграція населення, погіршення демографічної ситуації та зниження реальних доходів громадян призводять до посилення соціальної напруги й зменшення трудового потенціалу країни. Виявлено, що дисбаланси на ринку праці та недостатня ефективність механізмів соціального захисту стримують відновлення економічної активності та негативно позначаються на довгострокових перспективах економічної безпеки України.

Доведено, що євроінтеграційні процеси мають подвійний вплив на економічну стабільність та стійкість України. З одного боку, поглиблення співпраці з Європейським Союзом забезпечує доступ до фінансових ресурсів, ринків збуту, технічної допомоги та інституційної підтримки, що сприяє стабілізації економіки в кризових умовах. З іншого боку, адаптація до європейських стандартів вимагає значних структурних трансформацій, підвищення конкурентоспроможності національних виробників та посилення інституційної спроможності держави, що в умовах війни та обмежених ресурсів ускладнює процес забезпечення економічної безпеки.

Узагальнюючи результати другого розділу, слід зазначити, що сучасний стан економічної безпеки України характеризується високим рівнем ризиків, асиметричністю впливу загроз на різні її складові та критичною залежністю від зовнішньої підтримки. Водночас виявлено наявність потенціалу для відновлення економічної стійкості за умови реалізації ефективної державної політики, спрямованої на зміцнення макроекономічної стабільності, зниження соціальних ризиків та раціональне використання можливостей євроінтеграції.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Адаптація української системи економічної безпеки до європейських стандартів

Інтеграційний курс України виступає ключовим чинником її економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності в умовах посилення глобалізаційних процесів. Реалізація такої стратегії ґрунтується на комплексному підході, який передбачає узгодження національної нормативно-правової бази з європейськими стандартами, оновлення промислового потенціалу, активізацію інноваційної діяльності, розширення міжнародної економічної взаємодії та розвиток пріоритетних секторів економіки. Ключові концептуальні орієнтири інтеграційної політики включають адаптацію регуляторного середовища до вимог ЄС, цифрову трансформацію системи державного управління, стимулювання інвестиційних процесів і технологічної модернізації, що в сукупності створює передумови для залучення України до глобальних виробничих ланцюгів та забезпечення довгострокової економічної стійкості.

Стратегічні орієнтири України зосереджені на розвитку експортно орієнтованих галузей, зміцненні енергетичної безпеки, залученні міжнародних інвестицій та формуванні високотехнологічних секторів економіки. Ключовим напрямом є стимулювання експорту й спрощення доступу українських виробників до зовнішніх ринків шляхом гармонізації стандартів, удосконалення митних процедур і розвитку логістичної інфраструктури. Інтеграція до європейського економічного простору передбачає впровадження сучасних стандартів корпоративного управління, підвищення прозорості бізнесу та захист прав інвесторів. Базовими засадами інтеграційної політики залишаються відкритість ринків, інституційна стійкість, інвестиційна привабливість і

орієнтація на сталий економічний розвиток, що в сукупності формує сприятливе бізнес-середовище та сприяє модернізації національної економіки.

З урахуванням наявних викликів, зокрема воєнних загроз, нестабільності глобальних ринків і ресурсних обмежень, реалізація інтеграційної стратегії потребує виваженого стратегічного управління економічними процесами. Застосування комплексного підходу до розвитку ключових секторів економіки створює передумови для підвищення міжнародної конкурентоспроможності України. В умовах глобалізації та поступової інтеграції до міжнародних економічних структур пріоритетними напрямками виступають модернізація промислового виробництва, стимулювання інноваційного підприємництва, розвиток цифрової економіки, адаптація нормативно-правової бази до стандартів ЄС та активізація залучення іноземних інвестицій. Особливу роль у забезпеченні економічної стійкості та формуванні конкурентних переваг відіграють аграрний, енергетичний, промисловий та ІТ-сектори, значення яких узагальнено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Стратегії підвищення конкурентоспроможності основних галузей економіки України

Галузі	Головні стратегії	Очікуваний ефект
Аграрна	Впровадження точного землеробства, автоматизація виробництва, розвиток експортного потенціалу.	Збільшення продуктивності, зменшення втрат, покращення позицій на міжнародному ринку.
Енергетична	Диверсифікація джерел енергії, розвиток відновлюваних джерел, модернізація енергетичної інфраструктури.	Зниження залежності від імпорту, підвищення енергетичної безпеки.
Промислова	Технологічна модернізація, інтеграція у міжнародні виробничі ланцюги, розвиток високотехнологічного виробництва.	Збільшення частки продукції з високою доданою вартістю, розширення зовнішніх ринків.
ІТ-сектор	Державна підтримка стартапів, залучення міжнародних партнерів, розвиток цифрових технологій.	Збільшення частки експорту ІТ-послуг, цифровізація інших секторів економіки.
Логістика та транспорт	Поліпшення інфраструктури, оптимізація транспортних маршрутів, цифровізація логістичних процесів.	Скорочення витрат на перевезення, підвищення швидкості та ефективності постачання.

Джерело: [24]

Комплексний розвиток ключових галузей економіки виступає важливим чинником зміцнення стійкості національної економіки та посилення її конкурентних позицій на міжнародному ринку. В аграрному секторі впровадження технологій точного землеробства й автоматизованих рішень забезпечує більш раціональне використання ресурсів, скорочення виробничих витрат і зростання продуктивності. У контексті післявоєнного відновлення особливого значення набуває розширення експортних можливостей та залучення міжнародного капіталу з метою технологічної модернізації виробництва. Водночас у сфері енергетики пріоритетом є розвиток відновлюваних джерел енергії, що сприяє зменшенню залежності від імпорتنих ресурсів і посиленню енергетичної безпеки держави.

Промисловий сектор орієнтується на впровадження сучасних технологічних рішень, зокрема автоматизацію та роботизацію виробничих процесів, а також використання інструментів штучного інтелекту для контролю якості продукції й оптимізації логістики. Вагомим чинником зростання конкурентоспроможності промисловості є інтеграція у міжнародні виробничі ланцюги, що створює можливості для розширення експорту та залучення передових технологій. Водночас ІТ-сектор виконує ключову функцію цифрової трансформації економіки, забезпечуючи ефективне управління бізнес-процесами, обробку й аналіз значних масивів даних, а також автоматизацію процесів ухвалення управлінських рішень.

Штучний інтелект дедалі активніше інтегрується в управлінські процеси, зокрема використовується для прогнозування ринкової кон'юнктури, моделювання бізнес-стратегій і оцінювання фінансових ризиків [86]. Українські компанії впроваджують ІІІ-рішення з метою автоматизації документообігу, оптимізації витрат і персоналізації взаємодії з клієнтами, що є особливо актуальним для сфери послуг і фінансового сектору. Застосування методів машинного навчання в логістиці дозволяє точніше прогнозувати попит, підвищувати ефективність управління ланцюгами постачання та скорочувати транспортні витрати.

Водночас розвиток логістики й транспортної інфраструктури залишається стратегічним пріоритетом, оскільки ефективні перевезення є базовою передумовою інтеграції у міжнародну торгівлю. Розбудова логістичних хабів, оновлення залізничного парку та раціоналізація транспортних маршрутів сприяють зниженню витрат і підвищенню швидкості доставки товарів. Синергія між аграрним, промисловим, енергетичним та ІТ-секторами формує збалансовану модель економічного розвитку й зміцнює позиції України на глобальних ринках.

Інтеграційний розвиток держави регламентується системою законодавчих актів, що формують умови економічного зростання, адаптації до міжнародних правил і створення сприятливого бізнес-середовища. Ключовими напрямками правового регулювання є узгодження національного законодавства з європейськими стандартами, спрощення торговельних процедур, забезпечення захисту іноземних інвестицій та запровадження інструментів підтримання економічної стабільності. Нормативно-правові заходи орієнтовані на відкритість ринків, розвиток конкуренції та стимулювання інноваційної активності.

Водночас чинна правова база потребує подальшого наближення до вимог ЄС, СОТ та інших міжнародних інституцій, що визначають правила функціонування глобальної економіки. З огляду на актуальні геополітичні виклики, удосконалення законодавства набуває особливого значення для зміцнення економічної безпеки, активізації залучення іноземного капіталу та формування стійких передумов інтеграції України у світові економічні структури, що відображено в таблиці 3.2.

Варто зазначити, що законодавче регулювання інтеграційних процесів в Україні є важливим чинником економічної стабільності, однак його ефективність визначається рівнем адаптації до міжнародних стандартів і практичною реалізацією норм. Гармонізація митних і торговельних процедур із вимогами ЄС розширює доступ українських підприємств до зовнішніх ринків і підвищує їхню конкурентоспроможність, тоді як залучення стратегічних інвесторів потребує подальшого спрощення адміністративних процедур і вдосконалення податкової політики.

Таблиця 3.2

**Законодавче регулювання інтеграційних процесів України
та його вплив на економічну стабільність**

Законодавчий акт	Основні положення	Відповідність міжнародним стандартам	Вплив на економічну стабільність
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»	Регулює експортно-імпортні операції, передбачає механізми державного контролю.	Відповідає вимогам СОТ, передбачає поступове спрощення митних процедур.	Сприяє зростанню експорту, посиленню економічних зв'язків.
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Окреслює принципи залучення інвестицій, гарантії захисту капіталу.	Гармонізований з міжнародними нормами інвестування.	Покращує інвестиційний клімат, стимулює розвиток стратегічних галузей.
Закон України «Про інноваційну діяльність»	Визначає механізми стимулювання науковотехнічного розвитку.	Частково відповідає директивам ЄС, потребує оновлення у сфері фінансування інновацій.	Підтримує модернізацію економіки, створює умови для технологічного прориву.
Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»	Встановлює вимоги до сертифікації продукції та відповідності стандартам ЄС	Орієнтований на гармонізацію з європейськими нормами.	Забезпечує доступ українських товарів на ринок ЄС.
Закон України «Про енергетичну ефективність»	Передбачає заходи з енергозбереження та стимулювання зеленої енергетики.	Відповідає міжнародним стандартам у сфері сталого розвитку.	Зменшує енергетичну залежність, сприяє залученню інвестицій у відновлювані джерела енергії.

Джерело: [24]

Державна політика у сфері підтримки зовнішньоекономічної діяльності реалізується, зокрема, через «Стратегію розвитку експорту України» [67], яка орієнтована на розширення торговельних можливостей, скорочення адміністративних перешкод та формування сприятливих умов для експортерів. Водночас Експортно-кредитне агентство забезпечує фінансові інструменти підтримки бізнесу, проте їх практичне застосування обмежується складними процедурами доступу. У сфері інновацій державна політика передбачає

функціонування «Фонду розвитку інновацій» [20] та податкові стимули для технологічних компаній, однак недостатній рівень фінансування й надалі стримує розвиток науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності.

Паралельно відбувається оновлення системи технічного регулювання, спрямоване на наближення національних стандартів якості до європейських вимог, що відкриває додаткові можливості для експорту, зокрема в межах Угоди про асоціацію з ЄС. Водночас повна імплементація нових технічних норм потребує значних фінансових і організаційних ресурсів, що створює додаткові труднощі для малого та середнього бізнесу.

У сфері енергоефективності в Україні досягнуто помітних результатів завдяки розвитку відновлюваної енергетики та реалізації державних програм фінансування «зелених» проєктів [17]. Водночас відсутність системних податкових стимулів і недостатній розвиток державно-приватного партнерства стримують повноцінне розкриття потенціалу цієї галузі. Загалом законодавчі ініціативи спрямовані на інтеграцію України до міжнародного економічного простору, однак їх практична результативність залежить від узгодженої реалізації, рівня інституційної спроможності та активного впровадження цифрових рішень у сфері бізнес-процесів і державного регулювання.

Запроваджені механізми стимулювання експорту, інноваційної діяльності та підтримки підприємництва загалом відповідають європейським підходам, зокрема практикам EU Trade Policy та програмі Horizon Europe. Водночас їх ефективність в Україні обмежується дефіцитом фінансових ресурсів, складністю доступу до інструментів державної підтримки та недостатнім рівнем цифровізації регуляторних процедур. На відміну від країн ЄС, де широко застосовуються експортно-кредитні агентства, спеціальні податкові режими для інноваційного бізнесу та розвинені механізми венчурного фінансування, в Україні такі інструменти мають фрагментарний характер і не підкріплені належною інституційною базою.

Міжнародна економічна співпраця залишається важливим чинником зміцнення національної економіки, оскільки сприяє припливу іноземних

інвестицій, розвитку експортного потенціалу та глибшій інтеграції у світові ринки. Угоди про вільну торгівлю, взаємодія з міжнародними фінансовими організаціями та реалізація спільних інвестиційних проєктів розширюють можливості для вітчизняного бізнесу, підвищують технологічний рівень економіки та підтримують її стабільність. Залучення капіталу від міжнародних партнерів забезпечує модернізацію стратегічних галузей, а експортна орієнтація дозволяє Україні ефективніше реалізовувати власні конкурентні переваги, що узагальнено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Основні напрями міжнародної співпраці та їхній вплив
на економіку України**

Напрями міжнародної співпраці	Основні механізми	Вплив на економіку України
Торговельні угоди та зони вільної торгівлі	Зниження митних бар'єрів, гармонізація стандартів.	Розширення експортних можливостей, спрощення доступу до ринків.
Інвестиційне партнерство	Захист прав інвесторів, створення спеціальних економічних зон.	Залучення капіталу, стимулювання розвитку стратегічних галузей.
Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями	Кредити, гранти, технічна допомога.	Фінансова стабільність, підтримка реформ та інфраструктурних проєктів.
Інтеграція у глобальні виробничі ланцюги	Спільне виробництво, трансфер технологій.	Підвищення конкурентоспроможності українських підприємств.
Науково-технологічна співпраця	Спільні дослідження, фінансування інноваційних проєктів.	Розвиток високотехнологічного сектору, впровадження інновацій.

Джерело: [24]

Міжнародна співпраця є ключовим чинником зміцнення економічного потенціалу України, оскільки створює додаткові можливості для розширення експорту, залучення іноземних інвестицій та інтеграції у глобальні виробничі ланцюги. Укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом сприяло розширенню ринків збуту української продукції, насамперед у сільському господарстві та металургії, шляхом спрощення митних процедур і гармонізації виробничих стандартів [74]. Інвестиційна взаємодія з Європейським банком

реконструкції та розвитку стала важливим джерелом модернізації інфраструктури, транспортної галузі та енергетичного сектору [79]. Співпраця з Міжнародним валютним фондом відіграє визначальну роль у підтриманні макроекономічної стабільності, забезпечуючи фінансову підтримку та супровід структурних реформ у кризові періоди [95].

Водночас українські підприємства дедалі активніше залучаються до міжнародних виробничих процесів, що підтверджується створенням підприємств з виробництва автомобільних компонентів для європейських компаній [75]. У науково-технологічній сфері участь України у програмі Horizon Europe відкриває доступ до фінансування інноваційних проєктів і сприяє технологічному розвитку [82]. Загалом міжнародна підтримка посилює інтеграцію України у світову економіку, формуючи передумови для довгострокової стабільності та зростання стратегічних секторів.

Удосконалення інтеграційної політики України потребує цілісного підходу, спрямованого на зниження регуляторних обмежень, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та зростання результативності економічного управління [58]. Наближення законодавства до стандартів Європейського Союзу має поєднуватися зі спрощенням адміністративних процедур, скороченням бюрократичного тиску на бізнес і запровадженням прозорих правил зовнішньоекономічної діяльності. Впровадження єдиних електронних сервісів для митного оформлення, сертифікації та управління експортними операціями дозволить зменшити часові й фінансові витрати підприємств і активізувати участь українських виробників у міжнародній торгівлі.

Підвищення конкурентоспроможності можливе завдяки розвитку інноваційного потенціалу, диверсифікації виробництва та модернізації інфраструктури. Стимулювання інвестицій у високотехнологічні напрями, зокрема ІТ, біотехнології та енергетику, сприятиме глибшій інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості. Важливою складовою є підтримка малого та середнього бізнесу через податкові стимули, доступ до міжнародних

фінансових програм і розвиток експортно-кредитних інструментів страхування ризиків під час виходу на зовнішні ринки.

Підвищення ефективності економічного управління вимагає модернізації державних інституцій, цифровізації процесів і посилення аналітичної спроможності органів влади. Застосування інструментів штучного інтелекту та аналізу великих даних для моніторингу макроекономічних показників, прогнозування кризових явищ і оцінювання результативності політики забезпечить більш оперативне реагування на глобальні виклики. Розвиток державно-приватного партнерства, у свою чергу, сприятиме ефективнішому розподілу ресурсів і формуванню основ сталого економічного зростання та інтеграції України у світову економіку.

3.2 Основні вектори цифрової трансформації системи управління економічним розвитком України

Цифрова трансформація управління економікою в сучасних умовах набуває визначального значення як ключова передумова ефективного функціонування державних систем у контексті глобалізації, зростання конкуренції та стрімких технологічних змін. Традиційні моделі управління дедалі частіше виявляються недостатньо адаптивними й результативними для оперативного реагування на динамічні ринкові процеси, інноваційні виклики та трансформацію поведінки економічних суб'єктів. У зв'язку з цим актуалізується потреба цифрової трансформації, зумовлена низкою ключових чинників, зокрема::

1. Підвищення ефективності управління. Використання цифрових технологій забезпечує автоматизацію процесів збору, обробки та аналізу інформації, що сприяє оперативному ухваленню управлінських рішень, підвищенню прозорості та підзвітності органів державної влади.

2. Стимулювання економічного розвитку. Упровадження цифрових інструментів, зокрема технологій великих даних, штучного інтелекту, блокчейну та Інтернету речей, підвищує продуктивність праці, оптимізує використання ресурсів і створює умови для розвитку інноваційної діяльності.

3. Адаптація до глобальних тенденцій. Країни, які активно цифровізують економічне управління, демонструють вищі темпи економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності на світових ринках.

4. Удосконалення взаємодії між державою, бізнесом і суспільством. Розвиток електронних сервісів і цифрових платформ спрощує адміністративні процедури, підвищує якість публічних послуг і сприяє зниженню корупційних ризиків.

5. Формування цифрового людського капіталу. Трансформація економічного управління стимулює розвиток цифрової грамотності, аналітичних навичок та інноваційного потенціалу населення.

Отже, цифрова трансформація управління економікою є стратегічно важливим напрямом, що забезпечує підвищення ефективності управлінських рішень, зростання конкурентоспроможності держави та інтеграцію національної економіки у глобальний цифровий простір. Для України цей процес має особливе значення в контексті модернізації державного управління, посилення інвестиційної привабливості та вдосконалення господарських процесів.

Для оцінювання поточного рівня цифровізації економічних процесів та інфраструктури в Україні доцільно проаналізувати ключові напрями розвитку національного цифрового простору, які відображають ступінь технологічної зрілості держави, ефективність нормативно-правового регулювання та рівень інтеграції цифрових рішень у систему публічного управління (табл. 3.4).

Наведені в таблиці дані дають змогу ідентифікувати як досягнення України у сфері цифровізації, так і наявні структурні дисбаланси, усунення яких потребує подальшого вдосконалення стратегії цифрового розвитку.

Таблиця 3.4

**Характеристика сучасного етапу цифрової трансформації
економічних процесів та інфраструктури України**

Сфера	Поточний стан	Ініціативи	Головні прогалини / ризики
Е-урядування	Значний прогрес у наданні онлайн-послуг; висока позиція в OUN за Online Service Index	Платформа Дія (понад 21 млн користувачів), електронні сервіси Prozorro, е-реєстри	Потреба у стандартизації API між модулями, регіональна розрізненість доступу до сервісів
Інфраструктура (мережі, датацентри, хмари)	Широке інтернетпокриття у містах; зростання мобільного та фіксованого доступу	Інтернет-провайдери та комерційні дата-центри; хмарні сервіси у держсекторі (покроково)	Нерівномірне покриття у регіонах; потреба в надійних національних дата-центрах і каналах зв'язку
Нормативно-правова база	Активне оновлення актів для е-документів, е-ідентифікації, електронної довіри	Накази Мінцифри, закони щодо е-підпису, регуляторні ініціативи НБУ (фінтех)	Необхідність подальшої гармонізації з євростандартами, уточнення правил обміну даними та захисту ПД
Фінтех та цифрові сервіси бізнесу	Розвинений фінтех-сектор, діє Нацбанкова фінтех-стратегія; e-payments і digital banking активно зростають	Fintech Strategy до 2025, проекти відкритого банкінгу, Diia.City / стартап-хаби	Регуляторні «пісочниці» потребують масштабування; кіберризики в платіжних системах
Кібербезпека	Національні документи, інституції реагування; посилена увага через війну та загрози	Накази щодо реагування на інциденти, співпраця з НАТО/CCDCOE, нац. програми	Стабільне фінансування, координація між відомствами, кадровий дефіцит у секторах кіберзахисту

Джерело: [44]

Міжнародна практика цифрової трансформації управління економікою засвідчує, що країни-лідери розглядають цифровізацію як комплексну реформу управлінських процесів, бізнес-моделей та інституційної взаємодії (табл. 3.5). Уряди цих держав вибудували дієві механізми координації між публічним і

приватним секторами, запровадили відкриті стандарти, системи електронної ідентифікації та аналітичні платформи для ухвалення рішень на основі даних.

Таблиця 3.5

Основні напрями та результати цифрової трансформації управління економікою: міжнародний досвід

Країна	Основні елементи цифрової політики	Ключові інституційні механізми	Результати цифрової трансформації
Естонія	Національна система e-ID, інтегровані реєстри, прозорий обмін даними через X-Road	Децентралізована архітектура даних, законодавство про доступ і логін використання інформації	Пріоритет довіри, прозорість і захист персональних даних; інтеграція всіх держреєстрів
Сінгапур	Програма <i>Smart Nation</i> і стратегія <i>Digital Government Blueprint</i> ; розвиток AI, кібербезпеки, аналітики	Централізований урядовий офіс Smart Nation and Digital Government Office (SNDGO)	Чітка дорожня карта з KPI, єдиний центр управління, партнерство з бізнесом
Південна Корея	Ініціатива <i>Digital New Deal</i> : інвестиції у Data, Network, AI; цифровізація промисловості	Державні інвестиційні програми, партнерства з технологічними корпораціями	Посилення цифровізації з економічним зростанням і створенням робочих місць
Фінляндія	Цифрові платформи держпослуг, відкриті дані, AI-стратегія для публічного сектору	Government Digital Agency (DVV), національна AI-програма	Використання AI для аналітики політик і персоналізованих сервісів
Канада	Відкриті дані, «Digital Standards» для урядових IT-проектів, орієнтація на користувача	Canadian Digital Service (CDS), відкритий код, UX-дослідження	Акцент на сервіс-орієнтованому підході до держпослуг і відкритості коду
Ізраїль	Інтеграція кібербезпеки у всі державні системи, сильна аналітика та інноваційні хаби	National Cyber Directorate, програми публічноприватного партнерства	Формування культури кіберзахисту й технологічних стартапів

Джерело: [44]

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ефективна цифрова трансформація управління економікою ґрунтується на чотирьох базових принципах: цілісності, взаємосумісності, довірі та залученості. Досвід Естонії підкреслює ключову роль формування електронної довіри через зрозумілі

механізми е-ідентифікації та контролю використання даних; практика Сінгапуру акцентує на необхідності стратегічного бачення та застосування вимірюваних індикаторів ефективності; модель Південної Кореї демонструє значущість активних державних інвестицій у технологічну інфраструктуру; водночас підходи Фінляндії, Канади, Ізраїлю засвідчують, що цифрова економіка має бути наскрізним пріоритетом у всіх напрямках державної політики. Для України найбільш доцільною є гібридна модель, яка поєднує централізовану координацію з боку держави, відкритість даних і партнерство з приватним сектором. Реалізація такої моделі здатна забезпечити сталий розвиток, підвищити ефективність публічного управління та сприяти інтеграції України у глобальний цифровий простір.

З метою забезпечення результативної цифрової трансформації національної економіки доцільним є послідовне визначення стратегічних напрямів і пріоритетів державної політики, що дозволить підвищити узгодженість управлінських рішень і ефективність їх практичної реалізації (табл.3.6).

Таблиця 3.6

**Основні пріоритети державної політики цифрової трансформації
національної економіки України**

Стратегічний напрям	Пріоритети та конкретні заходи	Очікувані результати
1	2	3
Розвиток цифрової держави та е-урядування	Масштабування платформи Дія та електронних сервісів. Покращення електронного документообігу та цифрової ідентифікації. Застосування аналітичних платформ для datadriven governance	Підвищення ефективності управління, прозорості та доступності державних послуг
Модернізація цифрової інфраструктури	Розширення широкосмугового доступу до інтернету у регіонах. Створення національних дата-центрів і хмарних платформ. Підвищення стійкості кіберінфраструктури	Забезпечення надійності, безперервності та енергоефективності цифрових сервісів

Продовження табл. 3.6

1	2	3
Розвиток людського капіталу та цифрової грамотності	Масштабування програм цифрової освіти та перепідготовки кадрів. Підготовка спеціалістів у сфері кібербезпеки, AI, аналітики даних. Зменшення цифрової нерівності	Формування кваліфікованих кадрів для підтримки цифрової економіки, посилення цифрової обізнаності населення
Стимулювання інновацій та цифрових технологій	Підтримка стартапів та інноваційних хабів Розвиток Industry 4.0, 5.0, AI, блокчейн, Big Data. Розширення PPP-проектів у цифрових сферах	Прискорення впровадження інновацій, підвищення конкурентоспроможності економіки
Гармонізація нормативно-правової бази та інтеграція з ЄС	Уніфікація законодавства щодо е-урядування, е-ідентифікації та кібербезпеки. Впровадження європейських стандартів GDPR, eIDAS, NIS2. Регулювання цифрової економіки та захист прав споживачів	Створення безпечного, прозорого та передбачуваного бізнессередовища, інтеграція у європейський цифровий простір
Підвищення ефективності цифровізації економічних секторів	Цифровізація промисловості, агросектору, логістики, охорони здоров'я. Використання аналітичних платформ для управління процесами. Розвиток Smart City та регіональних цифрових рішень	Оптимізація процесів, підвищення продуктивності, зниження витрат ресурсів, покращення якості послуг

Джерело: [44]

Аналіз ключових напрямів і пріоритетів формування політики цифрової трансформації засвідчує цілісний характер розвитку цифрової економіки України. Серед основних напрямів виокремлюються розвиток цифрової держави та електронного урядування, модернізація інфраструктури, підвищення рівня цифрової грамотності населення, стимулювання інноваційної діяльності, гармонізація нормативно-правової бази та інтеграція до європейського цифрового простору ЄС, а також цифровізація ключових секторів економіки. Реалізація цих пріоритетів забезпечує зростання ефективності управління, розвиток інноваційного підприємництва, формування якісного людського капіталу, оптимізацію економічних процесів і посилення конкурентних позицій держави. Скоординоване впровадження зазначених орієнтирів створює

підґрунтя для інтеграції України у світовий цифровий простір і формування стійкої інноваційно орієнтованої моделі національної економіки.

Цифровізація економіки потребує активного впровадження інноваційних рішень і залучення інвестицій у стратегічно важливі галузі, зокрема промисловість, енергетику, агропромисловий комплекс, фінансову сферу, транспорт і систему охорони здоров'я. Результативне стимулювання цих процесів можливе за умови застосування узгодженого комплексу державних, фінансових, технологічних та інституційних механізмів, спрямованих на модернізацію економіки та підвищення її конкурентоспроможності. (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Механізми стимулювання цифрових інновацій та залучення інвестицій у стратегічно важливі сектори економіки

Тип механізму	Конкретні заходи	Очікувані результати
1	2	3
Державні	Впровадження стратегій WINWIN 2030 та національних програм цифровізації. Податкові пільги для ІТ-компаній та інвестиційні кредити. Програми публічно-приватного партнерства (PPP) для цифрової інфраструктури та смартрішень	Збільшення державної підтримки інновацій. Залучення капіталовкладень у стратегічні сектори. Пришвидшення масштабування цифрових рішень
Фінансові	Прямі інвестиції та венчурне фінансування стартапів у сфері AI, IoT, Big Data, Industry 4.0. Грантові програми міжнародних та національних фондів. Державні гарантії та кредитні лінії для зниження інвестиційних ризиків	Залучення приватного капіталу. Сприяння комерціалізації інновацій. Підвищення фінансової стійкості інноваційних проєктів
Технологічні та інституційні	Створення інноваційних хабів і технологічних парків (UNIT.City, Radar Tech, IT Park). Розвиток платформ відкритих даних та аналітичних систем. Підтримка стандартизації та сертифікації цифрових рішень	Підвищення доступності технологій та R&D. Сприяння розвитку інноваційних екосистем. Забезпечення відповідності стандартам і надійності рішень

Продовження табл. 3.7

1	2	3
Соціальні та освітні	Програми підвищення цифрової компетентності кадрів у державному та приватному секторах. Акселераційні програми та менторська підтримка стартапів. Популяризація цифрового підприємництва через конкурси, хакатони, форуми	Програми підвищення цифрової компетентності кадрів у державному та приватному секторах. Акселераційні програми та менторська підтримка стартапів. Популяризація цифрового підприємництва через конкурси, хакатони, форуми

Джерело: [44]

Комплексне застосування державних, фінансових, технологічних та освітніх інструментів формує сприятливі умови для розвитку цифрових інновацій і активізації інвестиційної діяльності у стратегічно важливих секторах економіки України. Аналіз відповідних механізмів засвідчує необхідність скоординованої взаємодії між державою, приватним бізнесом та освітньо-науковими установами. Державні й фінансові важелі забезпечують підтримку інноваційних ініціатив і зниження інвестиційних ризиків, технологічні та інституційні інструменти сприяють становленню інноваційної екосистеми, тоді як освітні та соціальні заходи створюють підґрунтя для формування висококваліфікованого людського капіталу.

В умовах євроінтеграційних процесів цифрова трансформація системи управління економічним розвитком України набуває стратегічного значення як ключовий інструмент підвищення ефективності державного регулювання, прозорості публічного управління та адаптації національної економіки до європейських стандартів. Реалізація основних векторів цифровізації управлінських процесів сприяє посиленню інституційної спроможності держави, прискоренню економічних перетворень і зміцненню конкурентних позицій України у спільному європейському економічному просторі.

Формування цифрової держави та розвиток електронного урядування є одним із базових векторів трансформації управління економічним розвитком. Упровадження цифрових сервісів, електронних реєстрів і платформ обміну

даними забезпечує підвищення якості управлінських рішень, зниження адміністративних витрат та узгодження державної політики з принципами відкритості й підзвітності, закріпленими у практиках Європейський Союз. Цифровізація управлінських процедур створює передумови для ефективної координації економічної політики та інтеграції України до єдиного цифрового ринку ЄС.

Важливим вектором є модернізація цифрової інфраструктури як основи функціонування сучасної системи управління економікою. Розвиток широкопasmового доступу до мережі, дата-центрів, хмарних технологій та кібербезпеки забезпечує технічні умови для впровадження цифрових рішень у сфері стратегічного планування, моніторингу економічних процесів і реалізації реформ, передбачених євроінтеграційним курсом.

Не менш значущим напрямом є формування цифрового людського капіталу, здатного забезпечити ефективне використання сучасних управлінських технологій. Підвищення рівня цифрових компетенцій державних службовців, управлінців і підприємців сприяє адаптації економіки до вимог європейського ринку, а також впровадженню інструментів аналізу даних, штучного інтелекту та прогнозування економічного розвитку.

Цифровізація ключових секторів економіки виступає ще одним вектором трансформації системи управління. Використання цифрових технологій у промисловості, енергетиці, аграрному секторі, фінансах і логістиці підвищує ефективність державної політики, спрямованої на структурну модернізацію економіки та інтеграцію у європейські виробничі ланцюги. Водночас гармонізація нормативно-правового середовища з європейськими вимогами створює інституційні умови для впровадження цифрових інновацій і залучення інвестицій.

Таким чином, основні вектори цифрової трансформації системи управління економічним розвитком України в умовах євроінтеграційних процесів охоплюють цифровізацію державного управління, розвиток інфраструктури, формування цифрового людського капіталу, трансформацію

галузей економіки та адаптацію регуляторного середовища. Їх узгоджена реалізація забезпечує інтеграцію України до європейського цифрового простору та формує підґрунтя для стійкого економічного розвитку.

3.3 Роль державно-приватного партнерства у забезпеченні сталого економічного зростання

У більшості країн світу державно-приватне партнерство розглядається як один із сучасних інструментів взаємодії держави та бізнесу, спрямований на забезпечення сталого розвитку та підвищення рівня життя населення. У наукових дослідженнях поняття державно-приватного партнерства в узагальненому вигляді визначається як система інституційних відносин між публічним і приватним секторами, що передбачає консолідацію їхніх ресурсів із чітким розмежуванням ризиків, відповідальності та результатів діяльності. Таке довгострокове та взаємовигідне співробітництво орієнтоване на створення, відновлення або модернізацію інфраструктурних об'єктів, які потребують значних інвестицій, а також на їх подальшу експлуатацію [23].

Запровадження механізмів державно-приватного партнерства дає змогу інтегрувати фінансові, управлінські та технологічні переваги державного і приватного секторів у процесі реалізації суспільно значущих проєктів. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, якості та доступності інфраструктурних об'єктів і публічних послуг. У такому контексті державно-приватне партнерство виступає дієвим інструментом розв'язання ключових соціально-економічних проблем і розвитку взаємодії між публічним та приватним секторами економіки.

Узагальнюючи наукові підходи, можна виокремити низку характерних ознак, притаманних державно-приватному партнерству. Передусім ідеться про ефективну консолідацію стратегічних управлінських рішень і ресурсного

потенціалу приватних підприємств у поєднанні з інституційними можливостями держави. Така взаємодія забезпечує досягнення взаємовигідних результатів, що проявляється у зниженні навантаження на державні ресурси та формуванні прибутку як від використання державних активів, так і від залучення приватного капіталу. Важливою ознакою є також розподіл отриманих результатів і доходів, що ґрунтується на ефективній мотивації сторін у процесі реалізації спільних проєктів.

Невід'ємним елементом державно-приватного партнерства виступає об'єктивний розподіл ризиків, який стимулює сторони до належного виконання взятих на себе зобов'язань та водночас забезпечує можливість мінімізації негативних наслідків у разі невдачі проєкту. Взаємодія партнерів має паритетний характер і орієнтується на довгострокову перспективу, що підсилює стабільність співпраці. Юридичне закріплення відносин у формі договору або угоди, укладеної між державою та приватним підприємством, забезпечує чітке визначення прав, обов'язків і відповідальності сторін. При цьому партнерів об'єднує спільна мета досягнення результату, а також узгоджене використання ресурсів і участь у реалізації проєкту [26].

Реалізація спільних проєктів у межах державно-приватного партнерства здійснюється через застосування комплексу інструментів і механізмів. До них належить залучення різних гілок державної влади до розгляду ініціатив і оцінки потенційних ризиків, пов'язаних із використанням нових активів у бізнес-середовищі. Важливу роль відіграє впровадження спеціальних фінансових стратегій, спрямованих на стимулювання розвитку та просторового розширення територій із урахуванням їхніх індивідуальних переваг. Значна увага приділяється активній діяльності територіальних органів управління щодо підтримки малого й середнього бізнесу, підвищенню ефективності та якості надання публічних послуг, а також використанню механізмів оренди капіталу як інструменту місцевого розвитку. Водночас забезпечення відкритості й прозорості діяльності органів влади, дотримання фіскальних зобов'язань і спрощення процедур оподаткування формують сприятливе інституційне

середовище для розвитку державно-приватного партнерства [35].

Переваги і недоліки використання державно-приватного партнерства представлено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

**Переваги і недоліки використання партнерства між державою
та бізнесом**

Переваги	Недоліки
- вільний вибір виконавця, який пропонує можливість більш вигідної позиції; - перспектива залишити об'єкт у власності держави чи бізнесу; - отримання додаткової вигоди або залучення додаткового персоналу; - перерахунок та зменшення розходів для обох учасників договору; - використання комплексу унікальних методів та ідей для надання конкурентної переваги; - здатність до успішної конкуренції за умови ефективного впровадження проекту; - здобуття вподобання від владної структури	- присутність загрози для вкладеного капіталу; - дивергенція точок зору між владою та приватним сектором; - доволі протяжний термін дії договору; - наявність факторів, які зумовлюють корупцію; - перспектива зазнати збитків в разі непорозуміння між сторонами.

Джерело: складено автором за [13]

Узагальнення переваг і недоліків дає підстави стверджувати, що надання права на експлуатацію або управління окремими ресурсами є одним із ключових елементів функціонування державно-приватного партнерства. У межах такої моделі держава реалізує свої базові функції, забезпечуючи баланс інтересів суспільства, органів влади та бізнес-сектору, а також створює умови для залучення інвестицій, необхідних для розвитку пріоритетних галузей національної економіки. Водночас ефективність державно-приватного партнерства значною мірою залежить від спроможності державних інституцій не лише підтримувати та поглиблювати вже сформовані партнерські відносини, а й активно ініціювати нові форми співпраці з приватним сектором, що сприятиме розширенню інвестиційних можливостей і підвищенню результативності економічного розвитку.

У міжнародній практиці механізми державно-приватного партнерства найчастіше застосовувалися у сфері створення, модернізації та розвитку

інфраструктурних об'єктів. Зокрема, у Фінляндії такі підходи використовувалися під час будівництва основних автомобільних магістралей, тоді як у Португалії вони були спрямовані на реконструкцію аеропортів і розвиток регіональної дорожньої мережі. У Франції державно-приватне партнерство стало інструментом оновлення систем водопостачання та спорудження швидкісних транспортних коридорів.

У Великій Британії реалізація проєктів у межах державно-приватного партнерства охоплювала широкий спектр соціальної та виробничої інфраструктури, зокрема заклади освіти й охорони здоров'я, пенітенціарні установи, об'єкти оборонного призначення та автомобільні дороги. Для Канади характерним стало масштабне використання таких механізмів у галузях енергетики, транспорту, охорони довкілля, управління водними ресурсами, рекреації, інформаційних технологій, а також у сферах охорони здоров'я та освіти.

Водночас Греція зосереджувала зусилля переважно на розвитку транспортної інфраструктури, зокрема автомобільних шляхів і аеропортів, тоді як у Ірландії пріоритетними напрямками стали автошляхи та міські транспортні системи. У Австралії державно-приватне партнерство орієнтувалося передусім на розвиток транспорту та систем життєзабезпечення міст, а в Нідерландах — на проєкти у сфері громадського житлового будівництва та комунального господарства. Для США найбільш типовим стало використання механізмів державно-приватного партнерства у природоохоронній діяльності та розвитку інфраструктури сільських територій, що свідчить про гнучкість цього інструменту та його адаптацію до національних пріоритетів соціально-економічного розвитку [21].

Застосування механізмів державно-приватного партнерства у процесі відновлення економічного зростання в Україні набуває особливої актуальності в сучасних умовах та є дієвим і потужним інструментом реалізації проєктів у різних сферах економіки, зокрема в інфраструктурі, енергетиці, наданні соціальних послуг. Водночас поряд із суттєвими перевагами застосування цієї

моделі її впровадження супроводжується низкою ризиків і обмежень, що потребують системного аналізу та врахування у процесі планування й реалізації відповідних проєктів, які узагальнено подано в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Можливості та ризики при реалізації моделі державно-приватного партнерства в різних галузях економіки

Галузь	Можливості	Ризики
Інфраструктура	ДПП дозволяє залучати приватний капітал для фінансування інфраструктурних проєктів, підвищуючи їх ефективність та швидкість реалізації завдяки гнучкості приватного сектору і зменшенню бюрократичних перешкод.	ДПП може створювати ризики для держави через непередбачувані витрати, втрату контролю над інфраструктурними об'єктами та неправильну оцінку ризиків, що може призвести до невдачі проєкту.
Енергетика	ДПП стимулює інновації через впровадження нових технологій, сприяє розширенню доступу до енергії в потребуючих регіонах та зменшує фінансовий тягар на державний бюджет, залучаючи приватних інвесторів.	ДПП може створювати залежність від приватних компаній, призводити до конфліктів інтересів між інвесторами та державою, а також нести високі фінансові ризики через значні початкові інвестиції в енергетиці.
Соціальні послуги	ДПП сприяє покращенню якості соціальних послуг, зокрема – охорона здоров'я та освіта, завдяки залученню приватних інвестицій, ефективному управлінню ресурсами та впровадженню інноваційних технологій і методів обслуговування.	ДПП у соціальних послугах може призвести до нерівності в доступі через орієнтацію приватних компаній на прибуткові сегменти, ризику комерціалізації послуг та зниження відповідальності за їх якість між державою і приватним сектором.

Джерело: [21]

Слід зауважити, що повномасштабне військове вторгнення суттєво вплинуло на процес реалізації проєктів державно-приватного партнерства в Україні. За офіційними даними органів державної влади станом на 1 січня 2024 року загальна кількість укладених договорів ДПП становила 198. Водночас лише незначна частина з них перебуває у стадії практичної реалізації: чинними є 22 договори, з яких 10 реалізуються у формі концесій, 6 — у форматі спільної діяльності та ще 6 — за іншими договірними моделями. Переважна більшість договорів — 166 — фактично не реалізується, зокрема 115 угод не виконуються, а 51 було розірвано або завершено. Окрім того, реалізацію 10 договорів

призупинено безпосередньо внаслідок збройної агресії російської федерації, що додатково ускладнює розвиток державно-приватного партнерства в умовах воєнного стану [63].

Отже, воєнні дії істотно звузили можливості застосування механізмів державно-приватного партнерства для відновлення та розвитку національної економіки. Війна призвела до помітного зниження результативності цього інструменту публічно-приватної взаємодії, що, на нашу думку, зумовлено насамперед суттєвим зростанням інвестиційних, фінансових та безпекових ризиків реалізації відповідних проєктів.

Водночас Міністерство економіки України розглядає державно-приватне партнерство як перспективний інструмент залучення інвестиційних ресурсів у середньо- та довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим основна увага державної політики зосереджується на модернізації та вдосконаленні інституційних і правових засад функціонування державно-приватного партнерства з метою його максимально ефективного використання після стабілізації безпекової ситуації в країні.

У контексті післявоєнної реконструкції України державно-приватне партнерство набуває особливої значущості як механізм досягнення низки ключових економічних цілей, серед яких доцільно виокремити такі напрями:

- реконструкція зруйнованого житлового фонду, що передбачає забезпечення постраждалого від війни населення можливостями реновації, відновлення або будівництва нового житла;
- відновлення та модернізація інфраструктури, пошкодженої внаслідок бойових дій, зокрема автомобільних доріг, мостів, аеропортів, залізниць, енергетичних та комунальних об'єктів, при цьому державно-приватне партнерство дає змогу мобілізувати не лише фінансові, а й технічні ресурси, інноваційні рішення та сучасні управлінські підходи;
- залучення приватних інвестицій до відновлення економіки, зокрема через розвиток підприємницьких ініціатив, створення нових виробництв та реалізацію інфраструктурних проєктів;

- зменшення рівня безробіття шляхом створення нових робочих місць у межах інвестиційних та інфраструктурних проєктів державно-приватного партнерства;
- підвищення конкурентоспроможності національної економіки завдяки залученню приватного капіталу й сучасних технологій, розвитку нових галузей, підвищенню якості продукції та підтримці підприємництва;
- забезпечення збалансованого регіонального розвитку України шляхом реалізації інфраструктурних і соціально-економічних ініціатив державно-приватного партнерства, спрямованих на стимулювання економічного зростання в різних регіонах країни.

Такий комплексний підхід зумовлює визначальну роль державно-приватного партнерства у системі інструментів післявоєнного відновлення та довгострокового розвитку України.

У межах забезпечення сталого економічного зростання України державно-приватне партнерство відіграє системоутворюючу роль, насамперед завдяки здатності акумулювати різноманітні джерела фінансування та спрямовувати їх на реалізацію довгострокових проєктів розвитку. Поєднання бюджетних коштів, міжнародної фінансової підтримки та приватних інвестицій формує стійку фінансову основу для модернізації економіки, зниження інфраструктурних обмежень і стимулювання інвестиційної активності, що є необхідною передумовою стабільного економічного зростання.

Важливою перевагою державно-приватного партнерства є залучення управлінських і технологічних компетенцій приватного сектору, який зацікавлений у підвищенні ефективності реалізації проєктів та оптимізації витрат у довгостроковій перспективі. Це сприяє підвищенню продуктивності використання ресурсів, прискоренню оновлення основного капіталу та впровадженню інноваційних рішень, що позитивно впливає на темпи та якість економічного зростання.

Крім того, розподіл фінансових ризиків і навантаження між державою та приватними інвесторами зменшує фіскальний тиск на бюджет і водночас

забезпечує більш раціональне використання наявних ресурсів. У порівнянні з моделлю, що базується виключно на державному фінансуванні, механізми державно-приватного партнерства дозволяють реалізовувати масштабні інфраструктурні та виробничі проєкти без надмірного зростання бюджетних видатків, формуючи умови для довготривалого й збалансованого економічного розвитку.

Отже, державно-приватне партнерство доцільно розглядати як ключовий інструмент забезпечення сталого економічного зростання, який поєднує фінансові, інвестиційні та інституційні можливості держави й бізнесу та створює передумови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки у середньо- та довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи досліджено особливості реалізації економічної безпеки України та обґрунтовано ключові напрями її зміцнення в умовах євроінтеграційних процесів. Проведений аналіз засвідчив, що підвищення рівня економічної безпеки в сучасних умовах неможливе без глибоких інституційних трансформацій, адаптації національної моделі управління до європейських стандартів та активного залучення інноваційних і партнерських механізмів розвитку.

Доведено, що адаптація української системи економічної безпеки до європейських стандартів є стратегічною передумовою забезпечення її довгострокової стійкості. Встановлено, що імплементація норм *acquis communautaire*, удосконалення регуляторного середовища, підвищення прозорості державного управління та зміцнення інституційної спроможності органів влади сприяють зниженню рівня системних ризиків і підвищенню довіри з боку міжнародних партнерів та інвесторів. Водночас обґрунтовано, що процес

адаптації має бути поетапним і враховувати воєнні, економічні та соціальні обмеження, щоб уникнути надмірного навантаження на національну економіку.

Встановлено, що цифрова трансформація системи управління економічним розвитком виступає одним із ключових інструментів зміцнення економічної безпеки України. Доведено, що впровадження цифрових технологій у сфері державного управління, фінансів, контролю та надання публічних послуг сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень, зменшенню корупційних ризиків, оптимізації використання ресурсів і підвищенню адаптивності економічної системи до кризових викликів. Разом із тим акцентовано увагу на необхідності посилення кіберзахисту, розвитку цифрових компетенцій та забезпечення інформаційної безпеки як обов'язкових умов успішної цифрової трансформації.

Обґрунтовано визначальну роль державно-приватного партнерства у забезпеченні сталого економічного зростання та підвищенні рівня економічної безпеки України. Доведено, що механізми державно-приватного партнерства дозволяють ефективно поєднувати ресурси держави, бізнесу та міжнародних донорів для відновлення інфраструктури, реалізації інвестиційних проєктів і розвитку пріоритетних секторів економіки. Особливої актуальності такі механізми набувають у повоєнний період, коли обмеженість бюджетних ресурсів вимагає залучення приватного капіталу та сучасних управлінських підходів. Водночас наголошено на необхідності вдосконалення правової бази, підвищення інституційної довіри та мінімізації ризиків для приватних інвесторів.

Узагальнюючи результати третього розділу, можна зробити висновок, що зміцнення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції має комплексний характер і потребує поєднання інституційних реформ, цифрової модернізації та активного використання партнерських моделей розвитку. Запропоновані напрями дозволяють не лише нейтралізувати наявні загрози, а й сформувати передумови для стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та поступової інтеграції України до європейського економічного простору.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження економічної безпеки України як ключової складової національної безпеки в умовах повномасштабних воєнних викликів та поглиблення євроінтеграційних процесів. Проведений аналіз дозволив сформулювати цілісне наукове бачення сутності, структури, сучасного стану та пріоритетних напрямів зміцнення економічної безпеки держави з урахуванням трансформацій глобального та внутрішнього середовища.

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що економічна безпека є багатовимірною соціально-економічною категорією, яка відображає здатність держави забезпечувати стійкий розвиток, економічний суверенітет, захист національних інтересів і належний рівень добробуту населення в умовах постійної дії внутрішніх і зовнішніх загроз. Обґрунтовано, що економічна безпека має не лише статичний вимір, як стан захищеності економіки, а й динамічний характер, що проявляється у спроможності економічної системи до адаптації, відновлення та розвитку. Доведено системоутворюючу роль економічної безпеки у структурі національної безпеки, що зумовлює її тісний зв'язок із соціальною стабільністю, обороноздатністю та інституційною спроможністю держави.

Систематизація структурних складових економічної безпеки засвідчила їхню взаємозалежність і взаємообумовленість. Встановлено, що фінансова, макроекономічна, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, виробнича, соціальна, демографічна, енергетична, продовольча, екологічна та інформаційна безпеки формують єдину систему, стійкість якої визначається збалансованістю кожного з елементів. Обґрунтовано, що порушення функціонування окремих складових здатне генерувати мультиплікативні ризики та трансформуватися у загрози системного характеру, особливо в умовах війни та глибоких структурних дисбалансів.

Аналіз сучасного стану економічної безпеки України дозволив виявити

високий рівень уразливості національної економіки до макроекономічних, соціальних та зовнішньоекономічних ризиків. Доведено, що руйнування виробничої та критичної інфраструктури, скорочення економічного потенціалу, зростання бюджетного дефіциту та боргового навантаження істотно обмежують можливості самостійного забезпечення економічної стійкості. Водночас соціальні загрози, пов'язані з демографічними втратами, масштабною міграцією, зростанням безробіття та зниженням доходів населення, формують довгострокові ризики для відновлення трудового та інноваційного потенціалу країни.

Обґрунтовано, що євроінтеграційні процеси мають амбівалентний вплив на економічну безпеку України. З одного боку, вони виступають потужним стабілізаційним чинником завдяки фінансовій, інституційній та технічній підтримці з боку Європейського Союзу, розширенню доступу до ринків та поширенню європейських стандартів управління. З іншого боку, імплементація *acquis* ЄС вимагає значних ресурсів, структурних змін та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, що в умовах війни ускладнює досягнення збалансованості між адаптацією та збереженням внутрішньої економічної стійкості.

У ході дослідження доведено, що зміцнення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції потребує комплексного та поетапного підходу. Ключовими напрямками визначено інституційну адаптацію системи економічної безпеки до європейських стандартів, цифрову трансформацію державного управління та активне використання механізмів державно-приватного партнерства. Показано, що цифровізація управлінських процесів сприяє підвищенню прозорості, ефективності та адаптивності економічної системи, водночас актуалізуючи потребу у посиленні інформаційної та кібербезпеки.

Обґрунтовано, що державно-приватне партнерство є одним із найбільш перспективних інструментів відновлення економічного потенціалу та підвищення рівня економічної безпеки в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Його використання дозволяє залучати приватний капітал, управлінські

компетенції та інноваційні рішення до реалізації стратегічно важливих проєктів, зокрема у сфері інфраструктури, енергетики та високих технологій. Водночас ефективність таких механізмів залежить від якості правового регулювання, рівня інституційної довіри та мінімізації інвестиційних ризиків.

Загалом результати кваліфікаційної роботи підтверджують, що економічна безпека України в умовах війни та євроінтеграції формується під впливом складної сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників та потребує переходу від фрагментарних заходів до цілісної, стратегічно орієнтованої державної політики. Реалізація запропонованих підходів створює передумови для підвищення стійкості національної економіки, зниження вразливості до кризових явищ, забезпечення післявоєнного відновлення та поступової інтеграції України до європейського економічного простору на засадах довгострокової економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І.О., Гуляєва Н.М. Інвестиційний менеджмент: Підручник. – к.: Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т, 2004. – 398 с.
2. Бондарук Т., Чеховська М., Бондарук О. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. *Економічні горизонти*. 2024. №1(27). DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(27\).2024.299201](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(27).2024.299201)
3. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2025. *Мінфін*, 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 14.12.2025)
4. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Наєнко; за заг. ред. проф. З.С. Варналія. — К.: Знання України, 2011. — 299 с.
5. Верменич Я.В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації: теорії та сучасні реалії / Відп. ред. В.А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2018. – 351 с.
6. Вітер В.А., Цаль-Цалко Ю. С. Тенденції, проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу* : тези виступів IV Міжнар.наук.-практ. конф. – Житомир : Житомирська політехніка, 2023. С. 30–31 URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/full-text.pdf>
7. Волошин В. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України / В. Волошин, В. Трегобчук // Регіональна економіка. - 2002. - № 1. - С. 7-22.
8. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та інші. - Х. : ВД “Інжек”, 2006. - 240 с., с. 36
9. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021, № 7, С. 66–82. DOI: [http://dx.doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-66-82](http://dx.doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-66-82)
10. Грицишена, З. О. Державна політика забезпечення демографічної

безпеки: характеристика основних понять. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. №1(111), С. 156–164. [https://doi.org/10.26642/ema-2025-1\(111\)-156-164](https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-156-164)

11. Губський Б. В. Економічна безпека: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б. В. Губський. - К. : Укрархбудінформ, 2001. - 122 с.

12. Гузенко, О. П. та Хайлова, Т. В., 2018. Актуалізація проблем економічної безпеки в умовах регульованого ринку. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків. С. 236–238.

13. Дабіжа В. В., Самков О. О. Розвиток державно-приватного партнерства для України з досвіду світової практики. *Сучасний науковий журнал*. 2024. №4(2), С. 62-73. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2024-4-9>

14. Данілова, Е. Концепція системного підходу до управління економічною безпекою підприємства: монографія. Видавничий дім «УКРЛОГОС Груп», 2020. С. 342. <https://doi.org/10.36074/danilova.kontseptsiaa-2020>

15. Даценко В. В., Шевченко Н. І. Гарантування фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=486> (дата звернення: 24.12.2025)

16. Денисов О. Є. Сутність поняття економічної безпеки та її вплив на розвиток державності. *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 52–57. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3558&i=8> (дата звернення: 07.12.2025)

17. Державна програма підтримки «зелених» проєктів: Міністерство енергетики України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/green-energy-support> (дата звернення: 08.12.2025)

18. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/stat> (дата звернення: 12.12.2025)

19. Доманчук Д.П. Деякі економічні аспекти парадигми формування стратегії продовольчої безпеки в регіонах // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті.

— К.: ІАЕ УААН, 2001. — С. 207—210., с. 208

20. Експортно-кредитне агентство України: Офіційний сайт ЕКА. URL: <https://www.esa.gov.ua/> (дата звернення: 08.12.2025)

21. Єфіменкова Н. Світовий досвід використання державно-приватного партнерства в інвестиційно-інноваційній сфері. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. №4. С. 57-60

22. Жирій К. Як зросли пенсії українців у 2023 році: дані Пенсійного фонду. *УНІАН*. 2024. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/pensiji-v-ukrajini-yak-zrosli-pensiji-ukrajinciv-u-2023-roci-pfu-12507387.html> (дата звернення: 21.12.2025).

23. Забаштанський М. М., Ломонос Р. І., Бессараб Р. Ф. Роль державно-приватного партнерства у стимулюванні розвитку національної економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 4 (40). С. 9-19. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4\(40\)-9-19](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4(40)-9-19)

24. Залізнюк В. П. Інтеграційна стратегія України: сучасні виклики для економіки та конкурентоспроможності. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14882020>

25. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на листопад 2024 року. *KSE*. 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf

26. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки. Київ, 2015. No 4.(81). С.13–26

27. Ілляшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства та підходи до їх оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3 (21). С. 11 – 19

28. Індекс інфляції в Україні 2025. *Мінфін*, 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 14.12.2025)

29. Індeksi споживчих цін у 1993-2023 роках (до відповідного періоду попереднього року). *Державна служба статистики*, 2023. URL:

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/isc_rik/isc1993-2020vppr.xls
(дата звернення: 21.12.2025).

30. Іноземні інвестиції в Україну зростають: хто та чому вкладає кошти в українські компанії. URL: <https://delo.ua/finance/inozemni-investiciyi-v-ukrayinu-zrostayut-xto-ta-comu-vkladaje-kosti-v-ukrayinskii-biznes-434157/> (дата звернення: 11.12.2025).

31. Інструмент зовнішньої допомоги TAIEH. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mizhnarodni-proekti/taieh> (дата звернення: 08.12.2025)

32. Коваленко О. О. Соціальний діалог: актуальні проблеми гармонізації законодавства України з ACQUIS ЄС / О. О. Коваленко // Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту [Електронне видання] : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 19 квіт. 2024 р. – Харків, 2024. – С. 242–245. URI: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15019> (дата звернення: 18.12.2025)

33. Коваленко, Н. В., Смагін, В. Л. і Малахова, Ю. А. Євроінтеграція України як чинник трансформації іноземних інвестицій: виклики та перспективи. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №12 . DOI: 10.5281/zenodo.15867229

34. Козловський С. В., Скомаровський В. В., Солоненко Ю. В., Довгалюк Ю. С. Оцінка стійкості економічного розвитку України в умовах війни. *Інвестиції: практика 78 та досвід*. 2025. № 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.9.78>

35. Комарницька Г.О. Вітчизняний досвід державно-приватного партнерства в умовах розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності. *Причорноморські економічні студії*. 2019. №44, С. 43-48.

36. Костюченко Я. М. Європейський Союз як ключовий партнер України у формуванні нової моделі економічної безпеки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. №1. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.42>

37. Кравчук О.І., Варіс І.О., Рябоконь І. О. Соціальні ризики ринку праці під час війни в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. С. 199–207. URL:

http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/37.pdf. (дата звернення: 21.12.2025).

38. Крусир Г.В. Екологічна безпека як одна із складових економічної безпеки. *Економіка харчової промисловості*. 2012. № 4. С. 98 – 104.

39. Лекарь С. І. Поняття та зміст економічної безпеки. *Форум права*. 2012. № 2. С. 399 – 402. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12lcizeb.pdf> (дата звернення: 17.12.2025)

40. Лойко В. В. Технологічна безпека як складова економічної безпеки *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4040> (дата звернення: 10.12.2025)

41. Малишко, В. М., 2015. Актуальні проблеми економічної безпеки в системі національної безпеки України. *Юридичний вісник*, 4 (37), с. 129–133.

42. Мартин О. М. Економічна безпека як складова національної безпеки / О. М. Мартин // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. *Економіка*. 2013. Вип. 22. С. 68-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_22_16 (дата звернення: 07.12.2025)

43. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 24.11.2025)

44. Мілютін, О. О. Стратегічні напрями формування політики цифрової трансформації управління розвитком національної економіки України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025 №47, С. 163-177. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1846>

45. Мінімальна зарплата в Україні. *Мінфін*. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 21.12.2025).

46. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення 14.12.2025)

47. Назаренко М. О. Комплексний механізм реалізації євроінтеграційної політики України : дис. канд. наук з держ. упр. Одеса, 2014. 219 с. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/8/4/doc/dis%20Naz.pdf> (дата звернення: 12.12.2025)

48. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Trade_y.pdf (дата звернення 14.12.2025)
49. Основні показники рівня життя населення за січень 2022 року. *Міністерство соціальної політики*. 2022. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21560.html> (дата звернення: 21.12.2025).
50. Пазізіна, К. В. Світова та європейська інтеграція : навч. посіб. / К. В. Пазізіна, А. В. Уніят. - Тернопіль, 2013. - 258 с. URI: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/19241> (дата звернення: 12.12.2025)
51. Панченко О. А., Гнатенко В. С., Малєєва А. М. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки держави. *Проблеми модернізації України*. 2020. Вип. 10. С. 20 – 23. URL: https://vadnd.org.ua/app/uploads/2020/04/Конф_-Вип.-10.-Проблеми-модернізації-України.pdf (дата звернення: 15.12.2025)
52. Пастернак-Таранущенко Г. А. Економічна безпека держави / Г. А. Пастернак-Таранущенко. - К. : ІДУСК- МУ, 1994.-160 с.
53. Печенюк І.С., Новікова В.Г. Сутність і зміст сучасних світових інтеграційних процесів у системі міжнародних відносин. *Nauka i Studia*. 2022. № 3 (78). URL: http://nauka-i-studia.info/ojs/index.php/pl_ojs/article/view/188 (дата звернення: 12.12.2025)
54. Предборський В. А. Економічна безпека держави / В. А. Предборський. - К. : Кондор, 2005. - 391 с.
55. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року "Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року" Указ Президента України; Стратегія від 11.08.2021 № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021> (дата звернення: 15.12.2025)
56. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 21.12.2025).
57. Пухтаєвич Г. О. Аналіз національної економіки : навч. посіб. / Г. О. Пухтаєвич. - К. : КНЕУ, 2005. - 254 с
58. Резніков В. В. Концептуальні засади стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. *Публічне*

управління та місцеве самоврядування. 2020. Вип. 1. С. 66–72. DOI: 10.33287/102009

59. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за квартал у 2023 році. *Державна служба статистики*. 2023. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/gdn/snzp/snzp_ek/smzp_ek_23_ue.xlsx (дата звернення: 21.12.2025).

60. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2010-2022 роках. *Державна служба статистики*. 2023. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdn/szpshp/szpshp_ed_rik.xlsx (дата звернення: 21.12.2025).

61. Сосновська І. М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_34 (дата звернення: 07.12.2025)

62. Сосновська О. О., Житар М. О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. *Облік і фінанси*. 2018. №3 (81), с. 124–132 URL: <https://afj.org.ua/ua/article/600/> (дата звернення: 07.12.2025)

63. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26?lang=uk-UA&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> (дата звернення: 08.12.2025)

64. Статистика зовнішнього сектору : Національний банк України, 2025 URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 14.12.2025)

65. Степаненко А. В. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів / А. В. Степаненко, М. І. Герасимов // *Регіональна економіка*. - 2002. - № 2. - С. 39-54.

66. Столяренко О. О. Лужецька І. М., Сорочинська М. М. Фінансова безпека як складова економічної безпеки держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25(3). С. 305 – 308.

67. Стратегія розвитку експорту України на 2023–2030 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-2023-п> (дата звернення: 08.12.2025)
68. Ткач В. О. Економічна безпека в умовах ринкових трансформацій / О. В. Ткач // Європейський вектор економічного розвитку. -2011.-№1.-С. 228-234.
69. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка та держава*. 2010. № 1. С. 6 – 8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2010/3.pdf (дата звернення: 15.12.2025)
70. Череп А.В., Лубенець І.О. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств. Вісник Запорізького національного університету, 2010. -№1. -С. 63-66.
71. Шашина М. В., Мосійчук Д. О. Параметричні характеристики сталого розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10049> (дата звернення: 11.01.2026). DOI: 10.32702/2307-2105-2022.3.2
72. Щербина А. Інвестують попри війну. Хто та скільки вкладає в Україну серед міжнародного та українського бізнесу? Огляд від інвестаналітика Артема Щербини. *Журнал Forbes Ukraine*. 2023. URL: <https://forbes.ua/money/investuyut-popri-viynu-khtota-skilki-vkladae-v-ukrainu-sered-mizhnarodnogo-ta-ukrainskogo-biznesu-oglyad-vid-investanalitika-artema-shcherbini-08122023-17779> (дата звернення: 11.12.2025)
73. Як війна змінила бюджет України. URL: <https://finclub.net/infographica/yak-viina-zminyala-biudzhetukrainy.html> (дата звернення 15.12.2025)
74. Association Agreement between the European Union and Ukraine. European Commission: website. 2024. URL: https://europa.eu/europeanunion/ukraine-association-agreement_en (date of access: 08.12.2025)
75. Automotive Industry in Ukraine: International Partnerships. Automotive

News Europe: website. 2024. URL: <https://europe.autonews.com> (date of access: 08.12.2025)

76. Ciekanowski, Z., 2015. Determinanty bezpieczeństwa państwa. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu. Współczesne problemy zarządzania, Zeszyt №7 –Bezpieczeństwo publiczne, s. 7–25.

77. Corbey D. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration. International organization. 1995. Vol. 49. №2. P. 253–284. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818300028393>

78. Diez T. Introducing the Mosaic of Integration Theory: Its Past, Present and Future [Electronic resource] / T. Diez, A. Wiener. Paper for presentation at the European Union Studies Association (EUSA) 8th Biennial International Conference. Mar. 27–29. 2003. Nashville. TN, Panel 8H (Unpublished). 27 p. URL: <http://aei.pitt.edu/2858/1/107.pdf> (date of access: 16.12.2025)

79. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) Investment in Ukraine. EBRD: website. 2024. URL: <https://www.ebrd.com/wherewe-are/ukraine/overview.html> (date of access: 08.11.2024).

80. European Neighbourhood Instrument (ENI). URL: <https://ec.europa.eu/eni> (date of access: 26.11.2025)

81. Frejtag-Mika, E., Kołodziejak, Z. and Putkiewicz, W., 1996. Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom.

82. Horizon Europe: Ukraine's Participation in EU Research and Innovation Programmes. European Commission: website. 2024. URL: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation_en (date of access: 08.12.2025)

83. Jacob P., Toscano J. The integration of political Communities. Philadelphia: Lippincott, 1964. 314 p

84. Kożak-Siara T., Majkowska, J. Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego państw. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. Współczesne Problemy Zarządzania. 2018. Nr 12, s. 129-149.

85. Leszczyńska, M., 2018. Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa a rozwój gospodarki i społeczeństw. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 56 (4), s. 289–298. DOI: 10.15584/nsawg.2018.4.23

86. Matyushenko I., Hlibko S., Petrova M., Khanova O., Loktionova M., Trofimchenko K. Assessment of technological competitiveness of Ukraine in terms of association with the EU. *Economic Studies journal. Bulgarian Academy of Sciences - Economic Research Institute*. 2021, issue 7, pages 148-176. URL: <https://ideas.repec.org/a/bas/econst/y2021i7p148-176.html> (date of access: 16.12.2025)

87. Nowakowski, Z. and Protasowicki, I., 2008. Bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa [online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/263559594_Bezpieczenstwo_ekonomiczne_jednostki_a_bezpieczenstwo_ekonomiczne_panstwa/ (date of access: 15.12.2025)

88. Plecka, M., 2018. Bezpieczeństwo ekonomiczne małych i średnich przedsiębiorstw [online] Available at: <https://revue.vsdanubius.sk/sites/default/files/plecka%2020bezpiecze%c5%83stwo%20ekonomiczne%20ma%c5%81ych%20i%20%c5%9are dnic%20przedsic%20%98biorstw.pdf> (date of access: 15.12.2025)

89. Rebuild Ukraine Initiative. URL: <https://rebuildukraine.in.ua/en> (date of access: 16.12.2025)

90. Shaping Europe's digital future. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en> (date of access: 06.12.2025)

91. Stachowiak, Z., 2011. Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego państwa – jego istota, uwarunkowania i umiejscowienie w ogólnym problemie bytu narodu i państwa. (w:) *Podstawy, mechanizmy i procedury kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia narodowej i sojuszniczej strategii obronnej*, Z. Stachowiak (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa, s. 18–45.

92. Stachowiak, Z., 2014. Bezpieczeństwo ekonomiczne, (w:) *Ekonomika obrony*. W. Stankiewicz (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa.

93. Stock, R., 2012. *Psychological Approaches to Work Security*, Broszura

Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO), Genewa.

94. The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent European Green Deal Report, 2023: URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en. (date of access: 16.12.2025)

95. Ukraine and the International Monetary Fund. IMF: website. 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR> (date of access: 08.12.2025)